

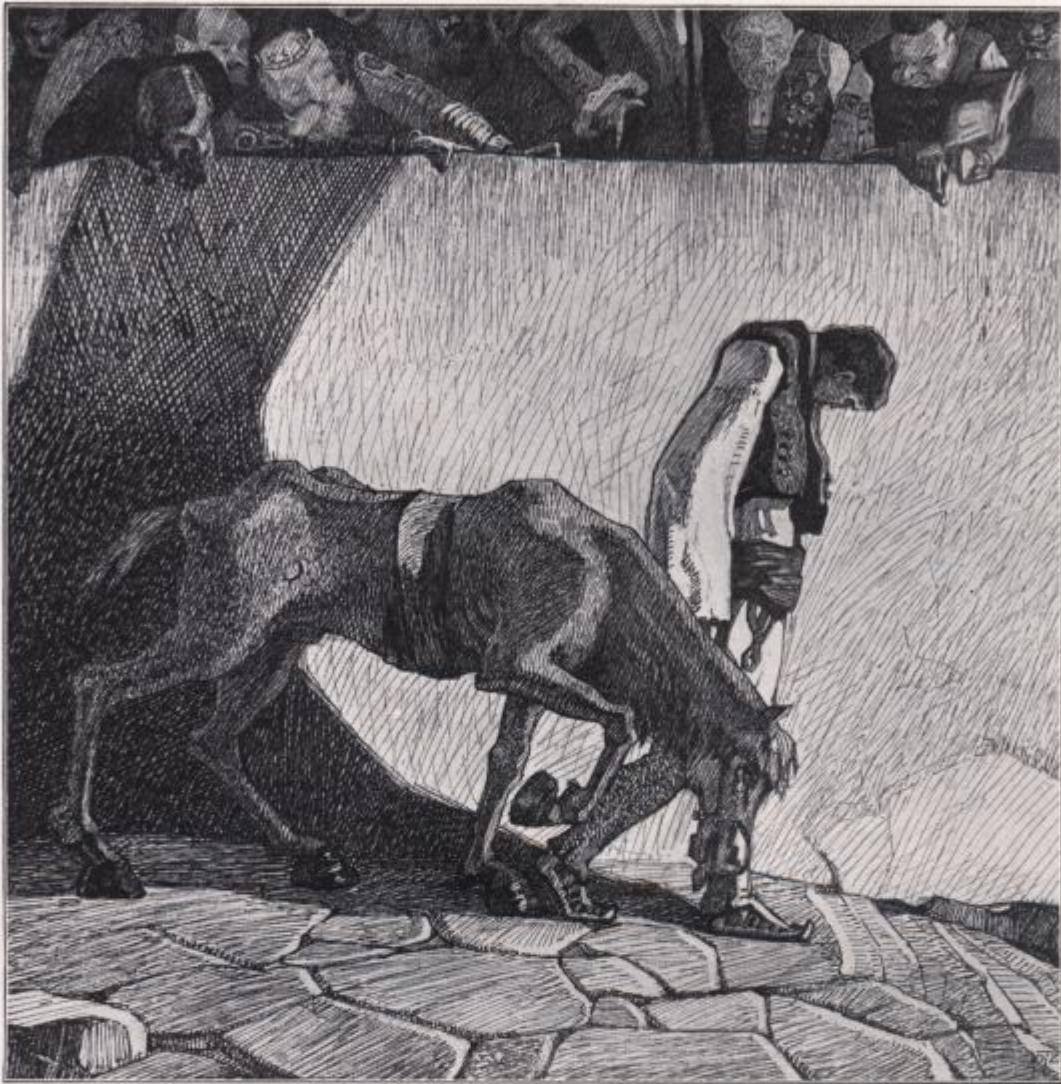

SLOVAN

mesečnik za književnost,
• umetnost in prosveto •

X. — 1912. — 5.

S. MAGOLIČ 1910

... vodil je konjiča poleg sebe po kraljevem dvoru,
kakor majka otroka. Vsi kraljevi ljudje in sam kralj
udarijo v smeh peklenški ...

LJUBA BABIČ ml.: PRAVLJICA.

NARODNE PRAVLJICE.

DIV-KONJIČ.

Rodila je majka tri sine: ko so prvi petelini zapeli, prvega; ko drugi, drugega; a ko tretji o polnoči, je porodila tretjega.

Vsi trije so bili prvenci, vsi trije — — —, pa so jim vile, ob zglavju stoječ, delile srečo: prvemu, ki se je porodil s prvim petjem, so dale vse obrti; porojencu drugega petja trgovino, a onemu zadnjega rojstva Div-konjiča z divnim kraljevanjem.

Hranila je majka vse tri, kakor je najbolje mogla, a ko je videla, da ji več niso za dom, jih je odpravila v beli svet, da si za mladosti svoje poiščejo starost.

Poljubili so majki svoji roke, se napravili na pot in v treh dneh prišli sredi gorske šume do trocestja, kjer so se hoteli posloviti. Tri so ceste: ena, pokrita s samimi obrtmi, druga z velikansko trgovino, tretja pa s suhim zlatom in belim srebrom. Bratje bi se bili malodane zlasali, po kateri cesti da pojde kateri, da jim ni začel prvenec po rojstvu lepo svetovati: „Brata moja, vsi trije smo prvenci, čujta tudi mene! Zvežimo drug drugemu oči, zavrtimo se v kolu, zavihtimo se trikrat, kakor smo pač trije bratje, a na mojo besedo: „Stoj!“ se ustavimo kakor dob na gori. Proti kateri cesti se kateri najde, po njej naj potuje; naj ga spremlja Bog!“ Bratje privolijo v to, se zavrté tako trikrat in na glas „Stoj!“ obstanejo kakor mrtvi. Ko si oči razvežejo, ugleda vsak svojo cesto: najstarejši cesto rokodelstev, srednji cesto trgovine, a najmlajši cesto, posuto s suhim zlatom in belim srebrom — pa se brat-ski izljubijo in razidejo.

Kam sta odšla najstarejši in srednji brat, se ne ve, a za najmlajšega se ve in pripoveduje, da ga je sreča zanesla v spleteno kočico nekega starca in njegove žene, ki ga vzameta v službo, da jima pase staro kobilo in nje slabotno žrebe. Pastirče je bilo v vsem delavno, marljivo in poskočno ter je celo staro kobilo tako zredilo in pomladilo, da je dala svojemu gospodarju v treh letih več lepih in iskrih konj. A pastir je vse

rad imel, samo ne enega slabotnega žrebeta, in kadarkoli ga je našel v tuji travi, vselej ga je do mile volje namlatil. A ko ga je neko nedeljo še pred solncem tako učil pameti, je naenkrat žrebe izpregovorilo: „Zakaj ti mene, pa prav mene toliko biješ in mučiš, pa me boš potreboval v nevolji? Ne daj tega več, ampak me poslušaj! Že devet let služiš gospodarju svojemu in tvoja roka ga je iz nič in iz ubožca napravila za gospodarja prve roke. On ne potrebuje več tvoje pomoči; zato pojdi dalje v svet in pri tem si zapomni to: kadar te kdo povpraša, kaj želiš za zvesto svoje službovanje, ne poželi ničesar drugega nego mene. In sedaj vedi i to, da mi je pravo ime Div-konjič.“

Pastir posluša in se še istega dne poslovi od gospodarja, a za plačo si vsame Div-konjiča. Ta je mogel komaj nositi torbico novega gospodarja in zato ni bilo druge, nego peš v svet, Div-konjiča za povodec vodeč za seboj. Ko sta bila že precej daleč od sela ter sta se našla v šumceti šumici, se Div-konjič strese trikrat ter se v migljaju pretvori v konja, ki mu na svetu ni para, ter reče svojemu gospodarju: „Sedaj sedi in jaši Div-konjiča, a da ne kreneš z očesom niti na levo niti na desno, ampak glej sredi svojih ušes in jahal boš prvih sto človeških prenočišč.“

Zarezgeče konj, zavrisne junak, a ne bežita, kakor konji beže, temveč letita kakor blisk. Malo časa, pa sta že blizu prvih človeških sto dvorov. Še tri skoke in tam sta; a glej, fant obrne oko na levo ter zapazi zlato pero ob potu in zakliče: „Stoj, konjič, glej, zagledal sem, da se nekaj blešči!“ — „Razjaši, gospodar, vzemi zlato pero, ki ti bo zadavalo težke muke! Ali ti nisem rekla, da ne obračaj oči niti na levo niti na desno?“ Vzel je zlato pero in se vrgel konjiču v sedlo. Trije skoki, trije človeški dolgi dnevi in za seboj sta imela sto človeških prenočišč.

Konjič neče, da bi ga človeško oko gledalo, tako nečudenega in nevidnega na svetu. Strese se trikrat in se izpremeni zopet v slabotno žrebe.

Pred zoro sta se dvignila in odpravila, da prepotujeta drugih sto konakov (prenočišč). Zopet je konjič gospodarju svetoval: „Ne kreni z očmi niti na levo niti na desno, temveč glej med moja ušesa!“ In pretvorivši se v zmajevitega konja, je zarezgetal kakor prej; junak je zavriskal kakor prej — pa ne beži, kakor konji beže, nego leti kakor blisk. Junak gleda konjiču med ušesa, dokler ga že na koncu konaka ni zopet obsinila neka svetloba, da je zaklical konjiču: „Stoj mi, konjič, glej tam se nekaj blešči kakor mesec!“ — „Zjaši, gospodar, volja ti je, pobrati zlati prstan, ki ti zada muke tisočere! Zopet si pozabil, kar sem ti svetoval!“ — V treh trenutkih sta imela v letu za seboj še drugih sto človeških konakov.

Prenočivši se je zopet pred zoro dvignil ter se odpravil, da bi prepotoval tretjih sto konakov. Zopet mu je konjič svetoval kakor prej.

Ali ko je zažarelo solnce od iztoka, evo zopet črne nesreče: obrnil je jezdec oko na desno ter ugledal zlato podkev, ki je žarela kakor jarko solnce. „Ah čudo, stoj, konjič! Da ne vidiš one zlate podkve!“ — „Zjaši, gospodar, še tretjikrat, vzemi jo — da le ne bi škodovala niti tebi niti meni!“ — Zopet trije skoki in tri konake človeške sta imela za seboj. Med tem se zmrača drugi dan in onadva sta tam nočno prenočila.

Ob rani zori se Div-konjič nanovo pretvori v slabotno in plesnivo žrebe ter reče gospodarju: „Prešla sva, gospodar, tri stotine človeških konakov, za treh belih dni, in evo naju pod belim gradom. Ako si voljan, kraljevati, boš kralj; če ne, reci še o pravem času. Ali kdor hoče kraljevati, mora prej iti skozi sito in rešeto! Pomni to in razmišljaj!“ — „Želja tvoja, volja moja! Pa reci tedaj, kaj mi je storiti,“ odgovori gospodar. — „Pojdi pred vsem v ta grad in govori s kraljem samim in ga preprosi, da te sprejme v službo.“ Kar je konjič rekel, se je zgodilo.

Gospodar se je s kraljem pogodil za službo svojo in odšel po konjiča, a ko ga je preko kraljevega dvora vodil poleg sebe, so vsi kraljevi ljudje in sam kralj udarili v smeh radi slabotnega kljuseta, ki je jedva kopita vleklo za seboj. — „Ne vodi mi tega slabotiuca v mojo konjušnico, sluga, da se mi konji ne okužijo od njega, ampak postavi mu stajo-pletenko in ga hrani, kakor hočeš in s čimer ti je milo in drago!“ reče kralj slugi. Ta ga posluša in zgradi Div-konjiču stajo-pletenko, a hranil ga je samo, da je živel, še več, začel se je celo sramovati radi svojega kljuseta poleg silovitih konj kraljevih.

Neko noč je slugi zmanjkalo sveče. Tedaj se nenadoma spomni zatega peresa, ki ga je našel na cesarski cesti. Vzame ga iz torbe in pero se sveti kakor luna. To opazi ostala kraljeva družina ter se drug za drugim prikradejo do konjušnice, da bi videli, od česa tolika svetloba. A ko ugledajo neobično zlato pero, hitro skočijo k kralju, da mu povedo, kaj so videli. Kralj pozove slugo, zahteva ono zlato pero in sluga da drage volje.

Ne dolgo potem zopet zmanjka slugi sveče in on vzame zlati prstan, ki mu je svetil opolnoči kakor mesec štirinajstih dni. Tudi to opazi kraljeva družina ter se nanovo doplazijo do pred konjušnice, a ko ugledajo še večje čudo, pohite žurno h kralju, da bi mu povedali vse, kaj je in kako je. Kralj pozove slugo, zahteva zlati prstan in sluga mu ga drage volje da.

Ko je kraljev sluga zopet potreboval luči, vzame tudi oni tretji svoj zaklad, zlato podkev ter jo obesí ob debelo prečko, ki loči konja od konja, in ona zasine kakor jarko solnce poletnega dne opoldne. Družina kraljeva ugleda to preveliko čudo in mahoma pozove samega kralja, a ta vzame še poslednji zaklad svojega konjušarja.

Dolgo časa je minilo. Mirno se je živelo. Nikdo ni zinil ni črne ni bele.

Nekegà dne je sedel kralj sam samcat, čudeč se divnemu zakladu, pol vzetemu, pol darovanemu. Premišljeval je in tuhtal: ali je na zemlji ona raca, katere pero je to; ali je živa ona devotka, katere prstan je to; in kakšen je oni konjič, ki ga podkavajo z zlato podkvijo. Tedaj se razbere in pozove svojega konjušarja ter mu zapove: „Sluga moj! Kjer je mokro, tam je vode; kjer so ribe, tam so vode; a kjer je zlato pero, tam so, najsi preko sveta, tudi zlate race: Da mi ne črhneš ene besede, nego glej, da si mi za tri dni in tri noči prinesel zlato raco, od katere je to zlato pero!“

Ves zmešan odide sluga k svojemu Div-konjiču, ki se redko vidi, a še redkeje hrani, in zaplaka, kakor nikdar v življenju, grleč ga in objemajoč. — „Kaj ti je, gospodar moj, in to uprav danes v začetku spomladi, ko se meni otvarja paša obilna, od Boga dana in od vilinskih solz orošena? Ako si v nevolji, reci, pripoveduj!“ Začel je on pripovedovati vse, kaj je in kako je, a konjič, kakor da niti ne čuje. — „Oj konjič moj, moje zaupanje, sedaj pomagaj ali nikdar!“ — „E, dobro, gospodar moj! Vzel si me, da bi ti bil v nevolji desna roka, v sreči pa dika in ponos; nazoblji me z zobjo kraljevskih

konj in pripravi se, da boš z menoj potoval. Treh dni nam je treba in stotine težkih brig. Daj, o Bog, da bi dobro bilo!" Konjič se začne brž krepiti z bujno zobjo kraljevskih konj in zobljoch snuje vsakojake osnutke, kako da dobi težki plen — ni to šala! — zlato raco iz dvorov vilinskih.

Ko je solnce sedlo in se umirilo, je sluga osedlal svojega konjiča, ga opasal s trojnim pasom in ga vodil poleg sebe po dvoru kraljevem, kakor majka otroka. Vsi kraljevi ljudje in sam kralj udarijo v smeh peklenski, gledajoč jadna potnika, a kraljev sluga se poslavlja od njih, češ: „Smejete se, da se boste jokali, a jaz vzdiham, da bi se vsaj enkrat v življenju nasmehnil!“

Ko sta že bila človeškemu očesu nedosežna, se strese Div-konjič ter se pretvori v divnega konja, kakor ga človek še ni ugledal, in reče svojemu gospodarju: „Vrzi se mi v zlato sedelce, da preideva do polnoči pol našega sveta!“ Junak v sedlu, a konjič niti na zemlji niti na nebu. Okoli polnoči sta bila pred divnim gradom, pokritim z zlatom, s srebrom opasanim, iz dragega kamna zgrajenim; temelja mu ni, marveč stoji na zlatih glavah dvanajstih zlatih vil; žive so, a ne dihaajo; oči imajo, a ne gledajo, ušesa imajo, a ne čujejo, niti žive niti mrtve. — „Sedaj na noge, gospodar moj, da se ne bova kesala! Ti pojdeš najprej v dvore te vilinske sam samcat, a jaz bom stal pred njimi, kakor kamen iz zemlje vzrastel, tebe čakajoč. Prišel boš skozi dvanajst divnih spalnic, vedno iz ene v drugo; da ne vidiš, kar ugledaš v kateri, dokler ne boš v zadnji. Ko boš v njej, okreni oko na levo in ugledal boš ob srebrnih vratcih tri čarobne maže: ena maža je maža življenja ali smrti, druga je debela maža dremanja, a tretja je maža bliskove brzine. Zlato pero pavovo, ki je tam, pomoči v drugo mažo, pa hajdi tiše k onim vratcem! Ko prideš v ono trinajsto spalnico, najdeš v njej vilo v prvem dremanju. Ti k njej, čim tiše moreš! Daj ji k nosu mažo dremanja in počakaj, dokler ne klone z glavo na levo. Ko ona klone, ji vzemi ti ono zlato raco, ki jo čuva v desni roki, in da mi v skoku sedeš v zlato sedelce!“

Sluga kraljev vse stori tako, dobi zlato raco in evo ga na Div-konjiču! Konjič skok, preskoči sto korakov in druga vila se zdrzne iz spanja; konjič drugi skok, preskoči zopet sto korakov in druga vila se prebudi — in budi se tretja ter vse po vrsti do dvanajste. Ko so videle, kaj se je zgodilo, si podmažejo pazduhe z ono mažo bliskove brzine, pa v pobeg za njim!

Konjič leti, vile lete; konjič dalje, vile bliže — in sedaj bi ju ulovile, da ni preskočil konjič meje njihovega ozemlja, izven katerega so slabe in brezoblastne kakor črna živina.

Malo časa, pa sta bila pred kraljevim dvorom. Div-konjič se strese trikrat in je bil zopet gnusen in gaden. Kraljev sluga pohiti k gospodarju s plenom svojim. Ko kralj ugleda zlato raco, koralnih nog in bisernih oči, se začudi kakor nikdar v življenju svojem in pohvali zvestega slugo svojega.

Malo je zopet minilo časa, ko je kralj nanovo pregledal svoj tajni zaklad in vsemu se je mogel dočuditi, le onemu zlatemu prstanu ne, pol vzetemu pol darovanemu, in je s seboj govoril: „Mili Bog, diven prstan! Ako je samokoven, mu ni gospodarja; ako pa je rokotvoren, so ga kovalne divne ročice in za divnejši stvor božji, nego je on!“

Kar bi junak izkresal ogenj, se kralj spomni sluge svojega, dozivlje ga sam s svojim glasom ter mu reče: „Sluga moj, dokler je solnce na nebu, dotle je tudi svetlobe; dokler je dobovje v šumi, dotle je tudi hlada in dokler je ta zlati prstan, ki se sveti kakor mesec štirinajstih dni, dotle bo tudi devojka, ki ga je nosila. Ti jo, sluga, moraš najti, najsi je na kraju sveta, in jo na moje dvore dovesti, ako ti je omilelo živeti. Pojdi in stori!“

Kam bi solza nego na oko in kam sluga nego k svojemu konjiču, ostavljenemu in pozabljenemu, nenapojenemu in nenahranjenemu!

Ko je kraljevska zob ogrela Div-konjiča, se sluga odpravi na pot in že vodi žrebe za povodec, kakor mati svojega otroka. Vsi kraljevi ljudje in sam kralj udarijo v smeh, gledajoč jadna potnika, a kraljev sluga se poslavlja od njih, češ: „Smejete se, da se boste jokali, a jaz vzdiham, da bi se vsaj enkrat v življenju nasmehnil!“

Ko sta bila precej daleč, se strese konjič in se pretvori v Div-konjiča z dvema kriloma labudjima. Zarezgeče konjič trikrat in odskočivši s črne zemlje, leti po nebu kakor blisk. Ni sile, ki bi ga dosegla. Malo časa, pa evo ju zopet pred vilinskimi dvori kakor prej, ali sedaj imaš kaj gledati: dvanajst vil, ki na glavah drže dvore, in vse gleda in vidi in čuje in diha; vse so žive, samo da ne govore.

Div-konjič se je brž domislil ter govoril svojemu gospodarju: „Pojdi, gospodar, kakor oni dan, v dvore vilinske, vedno iz sobe v sobo, a ne glej niti na levo niti na desno, dokler ne boš v dvanajsti spalnici. Tam postoj, kreni z očesom

na levo ter namoči pero v mažo življenja ali smrti in mi jo brž prinesi!" Sluga to stori, a konjič reče natiho: „Evo, vidiš, dvanajst živih stebrov, vsi kakor da so mrtvi! Pojdi od ene vile k drugi ter vsako obrizni s to mažo in reci: umri!" Sluga to stori in za čudo vile so kakor prej, a ne vidijo, ne čujejo in ne dišejo; niso niti žive niti mrtve... „Pojdi sedaj, gospodar, zopet v vilinske dvore, pojdi iz sobe v sobo in v dvanajsti postoj! Kreni z očesom na desno in ugle dal si tri divne čaše, vse enega imena, a trojne tvorbe. Vse tri deni v nedra, potem se pa povleci k oni spalnici na desno! Sredi sobe stoji zlata miza, na kateri je dvanajst ključev. Dobro jih motri, a vzemi najmanjšega, zakaj z njim ti je odpreti ono škrinjo, na kateri sedi vilinski ban z golim mečem v roki. V škrinji je zlata roka brez prstana. To je devojka zlatolasa, a bisernih oči. Z mažo dremanja in z mažo smrti pokropi nočnega stražarja, ali da prej porečeš: umri! Ko si to storil, otvori škrinjo, vzemi zlato roko, a v tem da si mi v zlatem sedelcu!" Vse, kar je konjič rekel, se je v hipu zgodilo: straža zaspi, junak odpre škrinjo, vzame zlato roko brez prstana in že sedi konju v sedlu. Ali ko je on v sedlu, se prebudi ena vila; ko konj skok, se zdrzne druga; ko on skoka dva, evo ti tretje in vse do dvanajste. Nastane v dvorih tuka in buka, cik in pisk, da se zemlja trese.

Konjič leti ko blisk, vile lete ko strele. konjič dalje, vile bliže. A sedaj bi ga ulovile, da ni preskočil meje vilinskega ozemlja, izven katerega so slabe in brez oblasti kakor črna živina.

Ko se konjič vidi na svobodi, reče svojemu gospodarju: „Vzemi maže življenja in smrti, obrizni z njo to zlato roko govoreč: da si mi živa!" On to stori in roka se trgne in postane devojka, kakor je človeško oko še ni videlo: bela kakor sneg, zlatih las in bisernih oči. Malo časa in glej ju pred kraljevim gradom. Konjič se zopet pretvori v grdo in slabotno žrebe, a sluga odvede h kralju zlato devojko. Kralj vzame devojko za roko ter jo odvede v zlato spalnico, ki v njej ni duša prej prebivala in ki je oko ni gledalo, veleč: „O devojka neznanega mi roda in pokolenja! Čigavakoli si, jutri boš mi zvesta ljuba in krona kraljevska!"

Prišel je drugi dan. Kralj reče devojki: „Hajdi, devojka, da se poročiva in da si mi kraljevska krona!" — „Nočem, kralj," odgovori ona, „dokler mi tvoj zvesti sluga ne pribavi onih dvanajstih kobil jalovic, od katerih čuvaš ti podkev, ki so se z njo izmenoma podkavale. Ako

jih on ne dobavi, se ti rotim pri zlatih svojih laseh, da te nikdar ne bom vzela!"

Ko je kralj razumel devojčine besede, je brž pozval svojemu konjušarja ter ga rotil pri življenju in zdravju, da mu dovede dvanajst divnih jalovic, in ako mu jih dovede, mu zgradi grad poleg sebe, kakor je njegov.

Sluga zopet odide k svojemu Div-konjiču ter mu pripoveduje, kaj je in kako je, a konjič reče: „Predno odideva, naj ti tvoj kralj da dvanajst bivolskih kož, nikoli ustrojenih, dvanajst novih oglavnikov in novo lopato!" Vse, kar je sluga zahteval, mu je kralj dal. Ko se je lačni konjič bil že precej dobro okreplil s kraljevsko zobjo, sta se dvignila in šla. Sluga vodi žrebe za povodec, kakor mati svojega otroka. Korakata po dvoru, kakor prej, venomer počasi stopáje, a da vidiš: ne smeje se jima kralj niti ljudje kraljevi.

Ko sta bila že za tri streljaje daleč, obstoji Div-konjič, a sluga razjaše in všíje svojega konjiča v onih dvanajst bivolskih kož. Konjič je nabrekli kakor vampir in gresta dalje. A ko jima je vilinski dvor bil na troje človeško oko daleč, sta krenila levo v vilinske loge, kjer se pasejo vilinske jalovice. Nato reče konjič: „Razjaši, gospodar, primi za lopato ter mi evo tu izrij jamo, kolikor sem nabrekli. Ko si jamo izkopal, se umakni za dvanajst dobov, a jaz ležem v jamo, z nogami kvišku. Ko začuješ moje prvo hrzanje, pride prva jalovica k meni, čudom se čudeč, a v tem da skokom priskočiš, jalovico spraviš v povodec in jo odvedeš za dvanajst dobov! Kolikor sem zahrzal, tolikokrat pojde nova jalovica in vsaka mi razgrize eno kožo; kar si učinil s prvo, to stori z vsako!"

Div-konjič je dvanajstkrat zahrzal, povabil dvanajst jalovic, a sluga je polovil vse po vrsti drugo za drugo; in tedaj konjič na noge, sluga pa na konjiča — privezavši vse eno za drugo — in skok k dvoru svojemu!

Ko sta ona vilinske jalovice primamljala, so se vse vile budile iz sna, a ko sta začela potovati, so se vile spomnile i poslednjega jada. Kakor blazne so one, ki so čvale zaklad, in onih dvanajst, ki so na temenih držale divne vilinske dvore, pohitele za njima, kakor bliski. Tira zmaj zmaja, blisk lovi blisk. Vriskajo, rekel bi, gromovi buče; žvižgajo in vzdihajo, kakor da piha veter. Hrastje se ziblje, a hrastiči se izkorenjujejo. Tirali so se po vilinski zemlji, dokler Div-konjič ne preide vilinskih mejašev, kjer so one slabe in brezoblastne kakor črna živina. Vile se vrnejo, ali ne gredo, da bi dvignile dvore, ampak

jih spravljajo na kraj sveta. Gromovi zagrme, zemlja se tresce, a vilinski gradovi lete izpod oblakov. Najstarejša vila krmari, a vse druge mahom veslajo po zraku. Od onega dne se vile nikoli niso videle na tej zemlji in svet si je porazdelil njihove loge, gaje, planine, vse vrelce in vode sladice, kiselice in žveplenice, mline na vodo in na sapo, a nazadnje zemlje težke, oranice mehke, njive, livade in vrtove.

Ko se je sluga povrnil, je letel ves svet v kraljeve dvore, da vidi in da se nagleda divnih dvanajst jalovic, in sam kralj zaplosne z roko po kolenu in se čudom začudi i slugi i njegovemu slabotnemu žrebetu in divnim jalovicam, vsem bosonogim. Malo časa in narod se je porazšel, a kralj je rekel devojki: „Evo ti dvanajst jalovic, ki si jih zahtevala, a sedaj, da se poročiva!“

Devojka se je kakor kradoma nasmehnila, veleč: »Lahko se je poročiti, kralj, a težko je, ženo zaslužiti! Ne bom se s teboj venčala, dokler tvoj sluga od onih dvanajstih jalovic ne namolze dvanajst polnih veder mleka, od vsake po eno.«

Kralj namah pozove slugo, a sluga odide k Div-konjiču ter mu pove, kaj je in kako je. Div-konjič odgovori: »Ne bodi te skrb, gospodar! Kdor nabere jajec in moke in masla in soli, ali mu je težka muka za obed? Pojdi k kralju in ga poprosi za ono zlato podkev! Ko ti jo da, pa v stajo od jalovice do jalovice! Vsako pogladi s podkvijo dvanajstkrat, deni pod vsako po eno vedro in da se čudom načудиš: ne molzeš, ampak samo se molze, kakor da lije dež. Štej do dvanajst in posoda ti je polna vrhoma!« Sluga to stori in za hip prinese kralju polnih dvanajst veder mleka.

Kralj pozove devojko in reče: »Hajdi sedaj, devojka, da se bova venčala!« Devojka se je zopet kakor kradoma nasmehnila, veleč: »Lahko se je venčati, kralj, a težko je, si ženo zaslužiti. Ne poročim se, dokler tvoj zvesti sluga ne skoči v ono kad, kjer je dvanajst veder mleka. Ako to stori, tedaj, o kralj, se poročiva!«

In v to je privolil kralj ter pozval nanovo svojega slugo, da mu reče, kaj ga čaka, in sluga se požuri k svojemu konjiču, da mu pove, kaj je in kako je. Div-konjič izpregovori: »Dobro, gospodar! Tebi se je trikrat pogrezniti v ono belo mleko, znaj, s strupom nasičeno, ali da se ne pogrezneš brez mene! Ko podržim glavo nad kad nad mleko, da mu izsrkam ves oni otrov in čemer, pa ko si zagledal, da mi iz leve nozdrve liže zelen plamen, tedaj se smeš pogrezniti v

mleko; ako bo pa lizal bel plamen, se moraš pogrezniti, a boš nesrečnik v hipu zgorel.«

Ljudstva se nabere, kakor na čudo. Kralj gleda, devojka gleda. Div-konj srka in srka, a nato izpušča plamen na levo nozdrvo in plamen liže kakor kačji strup. »Pomozi, Bog,« reče sluga, »ne trikrat, kralj, temveč dvanajstkrat se ti pogreznem v mleko.« To reče in sedaj je v mleku, a sedaj zunaj. In tako dvanajstkrat. A tedaj se Div-konjič z glavo zopet dvigne nad mleko ter ves oni strup vsope v mleko, da je postalo, kakor je prej bilo.

Ko sta kralj in devojka to videla, se oba nista mogla načuditi. A ko se je kralj razbral, je rekel devojki: »Ajdi, zlata devojka, sedaj se poročiva!« Devojka pa se je kakor kradoma nasmehnila, govoreč: »Lahko se je, kralj, venčati, a težko je, ženo si zaslužiti! Ne poročim se, dokler se, o kralj, sam ne pogrezneš v ono mleko trikrat; ko si mi to storil, — pri zlatih mi laseh dekliških in pri mojem rodu in pokolenju, potem se bova takoj venčala in svate zbrala: solnce, mesec in zvezdo-danico!« Gleda kralj prelepo devojko, pa misli in naenkrat zmisli: »Kar je mogel moj sluga, zakaj ne bi tudi jaz?« Pa se je v mleko pogreznil, ali odkar se je pogreznil, mu ni bilo nikjer ne sledu ne glasu.

Ko so to videli kraljevi ljudje, so se vsi težko zamislili in vsakemu so nehote prišle na um one besede slugine: »Smejete se, da se boste enkrat jokali, a jaz vzdiham, da se vsaj enkrat nasmehnem.«

Sedaj je zlata devojka zavrnila slugi z glasom, kolikor ga je kdaj zmogla: »Ti si, o sluga, zaslužil ženo, hajdi, da se poročiva in kraljujeva.« Sluga sluša, a kakor da ne razume, skoči k svojemu konjiču, da ga povpraša, kaj naj stori. Konjič mu je lepo svetoval: »Ne ženi se tako dolgo, dokler ni devojka zaslužila svojega moža. Reci ji, da je sedaj v tretjem mestu velik sejem in na sejmu divna trgovina, a še divnejše rokodelstvo. Naj devojka odkupi vso ono trgovino in vse rokodelstvo z obema njhovima gospodarjema ter vse prenese v naš grad — tedaj da si voljan, si jo vzeti za ženo.«

Sluga sprejme svet in odide k devojki. Ona ne razmišlja dolgo, temveč zajaše eno izmed dvanajstih jalovic ter pravec v tretji grad!

In ko je tam, sta samo dva gospodarja, eden je gospod divni trgovini, a drugi vsake vrste rokodelstvom. Malo časa in odkupila je za silne zaklade i rokodelstva i trgovino, a gospodarja se nikakor nista dala. Tri bele gradove je vsakemu

obljubila in tri tovore silnega zlata — in to jima je omilelo in prodala sta se.

Za tri dni dovede devojka vsa rokodelstva in trgovino in njih dva gospodarja ter reče slugi kraljevemu: „Sedaj, junak, se venčajva in kraljujva!“ Ali sluga se ni polakomil kraljevanja in je odšel k konjiču, a ta mu je lepo svetoval: „Ne ženi se tako dolgo, dokler mene devojka sama ne dovede v spalnico svojo, a ko bom tam, da me vsak izmed vas trikrat poljubi in na glas trikrat zavrigne: „Da si mi brat!“

Odide sluga k devojki, a zlata devojka skoči v spleteno stajo po konjiča ter ga vodi za povodec ob sebi v svojo spalnico. Nato pozove ona dva kupljena gospodarja ter jima reče, kaj jim je treba storiti. Prvi poljubi sluga trikrat konjiča in tolikokrat zavrigne: „Da si mi brat!“ Ko to reče, je v konjiču nekaj počilo kakor struna. Za slugo pride gospodar trgovine in zopet je nekaj prasnilo; izza njega gospodar rokodelstev, a nazadnje devojka. Ko je ona zavrignila: „Da si mi brat!“, je počila Div-konjičeva koža in iz konja se naredi človek, mlad in silen, zlatih las in bisernih oči. Vsi obstanejo nekaj časa, od čudeža nevidenega nemi in kakor oka-

meneli. A ko je videl novi človek, da so se osvestili, je skočil k devojki ter jo zagrlil veleč: „Da si mi zdrava, sestra mila, sestra prvorojenka!“ In nato skoči k enemu in drugemu gospodarju ter k bivšemu slugi kraljevemu, vse objemajoč in vsem govoreč: „Da ste mi zdravi, bratje mili!“

Spoznali so se otroci ene matere. Zlato devojko prvorojenko je porodila mati v težkem snu, niti ni nikoli vedela, kje ji je od srca dete, ker so ji ga bile odnesle prebele vile. Drugega je porodila Div-konjiča, kakor solčni žarek iztočni, a tudi njega so ji vzele vile in ko so ga pretvorile v konjiča, da bi se hranil z bridko travo, so rekle vse na en glas: „Dokler se ne sestaneš s svojimi brati in s sestro prvorojenko in dokler te vsako izmed njih ne poljubi trikrat in na glas ne zavrigne: da si mi brat!, moraš konjevati!“

Bratje se izgrlijo in izljubijo ter si izvolijo kralja, kraljevega slugo, ki so mu tudi vile name-nile divno kraljevanje, in šli so iskat mater, da razvesele starko-majko, in živeli so srečno s sestro prvorojenko, do konca svojih dni.

MALI ZVONAR.

NOČNA REVIJA.

1.

Red slemen nadstrešnih
v mrak se, v noč zavija,
iz daljav prihaja
tiha melodija.

Oduševljen kvišku
vzpnem se in poslušam,
peti tiho zase
pesem to poskušam.

Bajni glasi dolgo
z mano se igrajo,
v mislih so mi ustne,
ki tak peti znajo.

2.

Piš jesenski rožam
liste je otresel
in jih z bučno silo
v razne kraje nesel.

Bila dih je vesne,
kres poletja palni,
zdaj le v sen prišeta
vsa v kopreni žalni.

Upov so goreli
pisani cvetovi —
upe na vse kraje
nesli so vetrovi.

3.

Z gôr strmel mladenič
je v nižavo plodno,
kot da tam mu vile
srečo tko prihodnjo.

Lica so žarela
in oči sijale,
sape pomladanske
se z lasmi igrale.

Kje je tista sreča?
Misli kje visoke?
Popadale v brezdna,
v grobe so globoke.

4.

V rezanic okrilju
mlad mož vino srka,
glasno se krohoče,
glasno s kupo trka.

Pa krog ust poteze
priče so bridkosti,
beli obraz vabi
že v osminske gosti.

In kristalov svetlih
biserno žvenkljanje —
kakor da pretvarja
se v cipres ječanje.

5.

Kadar se bo »jaz« moj
iz lupin izločil,
pri šent Petru v rajju
se bo priporočil.

„Maral ni za cerkev!“
bo vzgrmel Šent Peter,
da do Luciferja
buhne slôv ga veter.

„Bil si preneroden,
da, preidealni —
brez miru mi begaj,
vsepovsod nestalen.“

6.

Lucifer, le reži
se ob polnem ražnji,
le, šent Peter, ključ
skrivaj v halji pražnji!

Svet gre preko vaju,
svet je daljši, širji,
nikdar cest tečine
ne izteko v vsemirji.

Solnc so milijoni,
milijoni zemelj,
slednji duh na vsaki
doma najde temelj.

7.

Razmaknó oblakov
črna se zidovja,
luči angel bel se
nagne prek robovja.

En pogled po zemlji —
vse je s srebrom tkano.
En poljub na čelo —
bela vez na rano.

En drsaj ob srcu —
temnih slutenj črvi
tonejo v valovih
bodre žive krvi.

NAŠE ILUSTRACIJE.

Kot nekako nadomestilo za „Kolo hrvatskih umjetnika“, ki je s četrtem letnikom usahnilo, je „Matica Hrvatska“ za 1911 kot svoje posebno izdanje izdala elegantno ilustrirano knjigo narodnih pripovedek.¹⁾ Knjiga zasluži že vsled svoje elegantne opreme vso pozornost ter mora zbuditi respekt pred napredkom hrvatske tipografske umetnosti. Omenjam pred vsem fine klišeje zagrebške „Dioničke tiskare“, ki morejo konkurirati z najboljšimi nemškimi produkti te vrste. Omenjam to radi tega, ker vem, da ima ta tvrdka v Slovenskih razmeroma zelo malo naročnikov, akoravno imamo pravico, smatrati omenjeni zavod za svoj, dokler se ne ustanovi prvi slovenski kemigrafski zavod.

Glavni kras knjigi so seveda ilustracije, umotvori mladega, do zdaj nam skoro neznanega slikarja Ljube Babića. Ilustracije, ki so vse celostranske, vplivajo vsled svoje preproste kompozicije naravnost monumentalno. Babić — čeravno mladenič — je ustvaril z njimi nekaj novega, ako odštejemo obraze, ki nekoliko preveč posnemajo Meštrovićev tip junaka. Konceptija slik je zelo originalna in kaže bujno fantazijo avtorjevo, morda včasih („Div-konjič“!) tudi prebujno fantazijo. Tehnika je precej manirirana, kar je pač pripisovati dejstvu, da je umetnik hotel originalni vtis slik nekoliko forsirati. Zelo ugodno pa deluje to, da slike niso črno bele, ampak da imajo kakor bakropisi²⁾ tu svetlejši, tam temnejši ton. To je pa z uspehom izvedljivo le pri finem tisku, kakor je pričujoči.

Nekoliko preveč manire in prisiljenosti leži tudi v pozah naslikanih oseb. Nekatere morajo zbuditi sočutje, ker imajo pravokotno prelomljeno hrbtenico (str. 38, 53), druge pa pričajo o pomanjkanju poznavanja anatomske oblike (str. 18, 58), kar pa gre tudi na rovaš šole: Babić je učenec zagrebške umetniške šole (prof. M. Kl. Crnčić).

¹⁾ „Narodne pripovetke“. Ilustrirao Ljuba Babić ml. (Elegantno opremljena knjiga. Cena 3 K).

²⁾ Nehajmo že vendar enkrat rabiti izraz: radirunga ali skovanko: izjedenska!

Navedene napake pa popolnoma odtehtuje umetnikov prirojeni talent, ki nam obeta še zelo mnogo ter utegne postati eden prvih grafikov na slovanskem jugu.

Ko bi se naša Mohorjeva družba ali Matica Sl. lotila knjige v taki opremi! Ali ni sramotno za nas — da navedem le en slučaj —, da ni imel na pr. Smrekar do sedaj še prilike, dobiti založnika za serijo ilustracij, ki bi gotovo Babićeve še nadkrilile? —

Tako Šantel. „Slovan“ priobčuje njegova izvajanja tem rajši, ker se tičejo njegovih lastnih ilustracij. Vse Babićeve ilustracije namreč, ki so v „Nar. pripovedkah“ Matice Hrvatske, je tudi „Slovan“ že priobčil; evo v pričujoči številki sta zadnji dve teh ilustracij, ilustraciji „Div-konjiča“. Čitatelji morejo torej tudi sami soditi.¹⁾

Važnost polagamo na besede Šantlove o klišejih „Dioničke tiskare“ v Zagrebu. Ne zaupamo sebi, ne zaupamo bratu! „Kako bi moglo iz Jeruzalema kaj dobrega priti?“ si mislimo, ko gremo v gledališče gledat premiero domače drame, ko začnemo čitati hrvatsko ali srbsko knjigo ali ko hočemo oceniti — kliše „Dioničke tiskare“. In naši novci za klišeje dobijo severno smer in naš jug ostane siromaški. Zaman so konkretni zgledi slik v „Umetniškem Kolu“, zaman sodba strokovnjaka Š-ca in sedaj Šantla. Nezaupljivost jemlje o čem ves pomen.

Končno še eno: „Matica“ dosle ni prejela nobene ponudbe o ilustriranih spisih razen svoj čas Nazorovega „Velega Jožeta“, ki ga je ilustriral baš Šantel, in sicer tako, da utegne to biti dosle najlepša ilustrirana knjiga, kar jih je izšlo na Slovenskem. Res je pa na drugi strani, da so take izdaje silno drage in da Matica težko krije stroške za njih, dokler niso njeni dohodki večji.

¹⁾ Vse „Narodne pravljice“ z Babićevimi ilustracijami vred izidejo s slovenskim besedilom v založbi „Slovana“ kot posebna, elegantno opremljena knjiga letos na jesen. Dodali bomo še nežno-poetično pravljico „Zlatolasko“, ki smo jo z večbarvnimi ilustracijami priobčili v zadnjem „Slovanu“. Že sedaj opozarjamo na to knjigo, ki bo krasen dar za „Miklavža“ in za Božič.

PLANINA PRENJ: ČRNO POLJE.

KMETAMARIJA:

ČLOVEK.

Jate črnih vranov so se podile po nebu. Prvi vran je hitel mimo smreke, drugi mimo jelke — vsi mimo temnih obrisov dreves, visokih dreves —

Plale so sape med oblaki in vrani so se režali bliskom, ki so zmajevali z glavo in udarjali s pogledi oči. — Vsak pogled je bil dolg blisk, žareč in žvepla puhteč.

„Kam hitiš, črni vran?“ je izpraševal človek pod drevesi.

Vrani pa so se grohotali in se razgovarjali z bliski —

Človek je stal pod smreko in ni vedel ne kod ne kam —

Zadel je bil z glavo ob zid, in rdeča sraga se mu je pokazala nad levim očesom. Potem je zmajal z glavo in se zaril v blazine.

Srce mu je koprnelo po maščevanju. — Ha, njegovo srce, ki je bilo tako slabo in vse zamo-

tano v megle, tiste slabe megle, ki se vlačijo po tleh in nimajo moči, se dvigniti, dvigniti se na mah in skočiti kvišku, kvišku z enim samim skokom —

In tak človek, s srcem v teh meglah, se je hotel maščevati? Oj budalost! —

Zdihoval je in ječal venomer —

Potem pa je vstal. — Opoťekel se je njegov korak. — Padel je v luže — in spet se mu je pocedila kri iz lise nad levim očesom. — Srce mu je zatrepetalo po maščevanju. — Ha, tisto bolno srce! —

Pa je zlezel na koleno, vstal in udaril s čelom ob kamen —

Oj, kako ga je zbolelo, kako mu je tekla kri, kri — tista rdeča, vroča kri —!

Pa maščevati se ni mogel, preslab je bil. — Taval je po ozkih stezah do gozda in je obstal ob smreki — in zgoraj so krožili vrani —

Časih je hotel udrihati po vseh srcih. —
Zdaj pa so udrihali drugi po njem.

Kam so želje po bičih z železnimi drogi
in ostrimi, velikimi žebli, ki bi kljuvali v srca
človeška?

„Ho, ho, človek, ali si tako slab?“ so vpili
vrani. —

„Ho, ho, človek, kaj te hudo boli?“ so kri-
čala drevesa. —

„Hoj, hoj, človek, kje so biči?“ so šepetale
sape. —

„Ej, ej, človek, kaj je prijetno, imeti rane?“
so bliskali bliski. —

„Ha, ha, človek, kaj ne boš mahnil?“ gro-
hotali so se vrani. —

Tedaj pa je človek dvignil pesti, udaril ob
deblo — zmajalo se je —

„Ha — tu sem, bojte se me!“ je zavpil,
da so se spogledali oblaki in odjadrali v daljo;
da so se ustavili bliski in zablisnili v zapad; da
so se opotekli vrani in odleteli med bliske. —

Človek pa je vedel, kaj je — in zavpil je
še močneje: „Tu sem, človek! — Bojte se me,
bojte se me! — Oprati vas hočem v krvi, da
boste čisti in da bodo vstajali „človeki“ izmed
vaše srede!“

In izdril je smrekovo deblo — tako moč je
imel. In je lopnil z deblom po zraku, in grmovja
so zastokala, zaškripala in se zlomila pod silno
težo —

Človek pa je vrgel deblo v stran, skočil
preko vseh ovir in dirjal in dirjal, dalje, dalje,
vedno dalje —

Srca ni bilo več v njem.

Bič je imel namesto srca, bič, krvav bič,
oster bič z železnimi ostrinami in plamtečimi
žebli —

Ljudje so se smehljali in mu želeli dober
dan —

„Lop —“ je mahnil človek — in na mah
je izginil smeh z obrazov in so se pcedile
dolge srage po čelu —

Kri — sama kri —

* * *

Človek je hotel „človekov“, ne ljudi.

Ni bilo dosti človekov, ne — nobenega ni
bilo. — Ali hotel jih je.

In hotel je kazati pot z bičem, pot do člo-
veka —

Mrcvarili so se ljudje v nizkotnostih misli,
besed in dejanj —

Dejali so, da so dobri, pa so se smejali
bolestim —

Dejali so, da so pravični, pa so grabili
kupe zlata in srebra v svoje shrambe in zapirali
vrata revežem. —

Dejali so, da so močni, pa so lazili po tleh
po trebuhu in se splazili pod posteljo pred vsa-
kim šumom —

Dejali so, da so pobožni, pa so preklinjali
pravice in malikovali pijači in jedi. —

Dejali so, da so čisti, pa so prešestovali v
mislih, besedah, dejanjih, dan in noč, noč in
dan —

Dejali so, da so mogočni, pa so se klonili
najmanjši slabosti najmanjših svojih misli —

Dejali so, da so prosti, pa so se bali vsake
besede, vsakega križa —

Kdo je bil človek? Je to človek, če je tak,
kakršni so bili vsi ti?

Ne, tak ni človek! —

In človek je zavihtel bič po onih, ki so se
imeli za dobre, pa so se smehljali bolestim. — In
po vseh drugih —

Ej, kako so ječali, se vili, rotili! —

Človek pa je udrihal in udrihal, dalje, vedno
dalje po vsem širnem svetu —

In tekal je krog zemlje, prevozil vsa morja,
mahal z bičem dan in noč, noč in dan —

In tekli so potoki krvi, in v krvi so se prali
ljudje za človeka —

* * *

Tisti človek je bil spet prišel nazaj, kjer je
bil pričel —

Niti enega človeka ni našel, dasi so tekle
reke krvi in so se prale duše cela stoletja —

In tedaj je vzel človek drug bič, še hujši,
še večji, še žarnejši —

In ljudje so omahovali in potihnili —

Navadili so se bili biča in pustili so, da
so jim otekale rane in so jih pekli prisadi in jih
je žgalo solnce po nagem životu, odrtem in s
krvjo pokritem —

Tedaj pa je človek vrgel bič v kraj in se
je zleknil na morje —

V valovih je hotel dobiti novo sredstvo. In
zaplulo je morje, zeleno in sovražno. — Temne
megle so objemale valove, in črne ptice so se
bratile z rdečimi lisami v valovih. Človek je
ležal na morju in mu pravil vso dolgo historijo
o svojem bičanju —

Zahropelo je morje, dvignilo se in zagro-
hotalo, da se je potresla zemlja —

„Ha, ha — si bičal, si? In ni pomagalo?
Ha — kaj misliš, da jaz ne bičam?“

Ne, ne — ej človek moj, ljudje so topi in globoki v svoji zmoti. — Tako globoki, da imajo največjo zmoto za veliko resnico —

In kaj je šele z manjšimi zmotami! —

Pusti jih, človek, bodi sam! — Bodi sam in ostani velik na veke!“

Zabučali so valovi. — Velike štrene zelenih valov so se dvignile proti nebu —

Krožile so črne ptice —

* * *

Človek pa je vstal, zamahnil z roko proti morju in odšel.

* * *

Vzel je nov bič, še hujši — in je mahal in ni odnehal —

Vero je imel v človeka —

„Mora, mora vstati! — Hočem! —“ je vpil dan in noč, noč in dan —

In čez devetstoindevetdeset in pol leta je udaril nekam, odkoder je zaječalo z grozovitim krikom —

Človek se je ozrl. — Videl je enega izmed bičanih, ki je zagrabil za bič in ga pritisnil na

ustnice. — Vstal je, se zravnal in se zleknil. — Zavpil je s prešernim glasom:

„Tu sem — človek sem!“

Človek je ostrmel.

Potem pa je vrgel bič v kraj, objel novega človeka, vsaj enega.

* * *

Tisti novi „človek“ pa je zgrabil in mahnil po človeku —

Človek je pa obrnil hrbet in pljunil in odšel visok in velik.

Videl je bil delo devetstoindevetdesetih in pol leta —

Videl je bil vstajati človeka —

Pa ni bil človek to. — Grdobo je bil videl vstajati, ki je bila hujša od vseh ljudi —

* * *

In za tem so spet pele ptice, in solnce je vsak dan izhajalo in zahajalo —

Ljudje so si stiskali roke in si želeli dober dan s prijaznim nasmehom —

* * *

Človek, kje si?!

PLANINA ČVRSNICA: POGLED S ČVRSNICE V DIVJO GRABOVICO.

GRADIVO ZA ZGODOVINO SLOVENCEV V SREDNJEM VEKU.¹⁾

To je naša druga zbirka te vrste; prva so Documenta historiae chroaticae dr. Fr. Račkega (1877). Obe segata do leta 1100. in se dokaj lepo popolnujeta, ker je naše življenje do konca X. stoletja večkrat skupno ali vsaj izprepletano z medsebojnimi stiki. Zato najdeš „Gradivo“ često omenjeno v novejših hrvatskih zgodovinskih delih in razpravah. Žal, da nimajo tudi Srbi in Bolgari sličnih zbirk, ker brez teh je proučevanje našega celokupnega življenja zelo otežavljeno. O svoji preteklosti imamo malo domačih virov, a gradivo tujih je razmetano po vsem svetu, da ga treba zbrati, ako hočemo podati celotno sliko.

Documenta so jedrnatejša, ker prinašajo samo gradivo, ki naravnost služi zgodovini Hrvatov, „Gradivo“ pa prinaša vse, kar s katerekoli strani osvetljuje življenje Slovencev, in je zato podobno široko zasnovanemu mozaiku neštetih podrobnosti, pa mogočnega vtisa kot celota. Dokumenta so pisana latinski, torej so pristopna samo strokovnjakom. „Gradivo“ pa ima pri vsaki vesti slovenski uvod ali prevod ter je pristopno vsakemu omikancu. To je važno, ker je znano, da žive slike preteklega življenja ne podaja znanstveno obdelana zgodovina nego sodobni opisi. Lahko si torej čtivo iz novih zgodovinskih spisov oživljamo s čitanjem posameznih opisov iz „Gradiva“. Lahko je zato prof. Šišić napisal, da je Gradivo „modernije i u mnogočem bolje“ kakor Documenta.

Obširna komentarja in indeksa krasita obe zbirki, ki sta v resnici kras naše znanstvene književnosti. Zelo poučno je vzporejanje enakih imen iz njih, n. pr. Slověni, slověnski jezik, iz česar je razvidno, da so nas Jugoslovane Grki, Latini in Germani nazivali z istim imenom: Sclaveni, naše dežele: Sclaveniae, naš jezik:

¹⁾ Uredil dr. Fr. Kos. Izdala „Leonova družba.“ I—III. (V Ljubljani, 1903—1911).

sclavenica lingua, naše države: Sclavorum regna ili provinciae na vsem prostoru od Dunaja do Trsta, Carigrada in Aten. Še danes vidijo oni v naših krajih prej Slovana kakor Slovenca, Hrvata, Srba ali Bolgara — našo skupnost oni bolje vidijo, kakor jo mi čutimo.

Mene kot Hrvata je zanimala v Gradivu mnoga stran in mnoga misel v komentarju. Tako n. pr. naša znanost še ni določila, ali naj se pripovedovanje Konstantina Porfirogeneta o selitvi Hrvatov in Srbov zavrže ali vsaj v bistvu sprejme. G. Kosu se zdi verjetno, da je Samo posegel tudi med Slověne balkanskega polotoka in jih dvignil proti Obrom, poslavši jim na pomoč neka plemena iz svoje obširne države. Ta plemena so bila voditelji Slovenov v borbi, ki je nastala v severozapadnem kotu Balkana, in zraven jedro za ureditev dveh držav v enem življu jugoslovanskem. To bi bilo rojstvo današnjih dvojčkov Hrvatov in Srbov, ki so narodno eno, a politično dvoje. V Samovi državi so bila zares plemena z imenoma Hrvati in Srbi.

V drugi knjigi, ki je polna znamenitih dogodkov, posebno iz IX. stoletja, pogrešam nekaj v komentarju ali v uvodu, a je važno za etnografijo Slovencev. Poznam več Slovencev, ki se pišejo „Kraut“ in menijo, da jim je ime zrastle med nemškim zeljem — pa ni, nego je popačeno ime: Hrovat, Hrvat. O tem se lahko prepričajo, ako pogledajo v imeniku 2. in 3. knjige „Gradiva“ imena: Hrvatski okraj, Kraubat in Kraut, ki jih privedejo na Koroško, kjer je prebivalo pleme Hrvati, Nemci so pa to ime popačili v svoji pisavi in govoric v Kraubat, Chrowat, Crowth, Chruwat, Croud, Crouat, Crauat, Kraut i. sl. Prof. Klaić je v svoji razpravi o teh Hrvatih („Ime Hrvat u povjesti slavenskih naroda“) posebej pisal. Na gorenji Muri je naselbina, ki se danes imenuje Kraubat, a se spo-

minja že v 11.—13. stoletju pod imenom Chrowat, in je takrat tam bila na obeh straneh Mure celr župa, ki je imela več vasi. Dalje, v okolici Miljskega Jezera na Koroškem se nahaja vas z imenom Kraut, ki ga listine v 11.—12. stol. pišejo Chrowat. Dokazano je torej, da je na Koroškem bila župa Hrvati (pagus Crouuati) in jo kot tako spominjajo listine Otona I. in II. Felicetti je iz podatkov teh listin proučil položaj in obseg te župe ter jo postavlja na Gosposvetsko Polje in njega okolico. Krka in Glina sta tekli skozi njo, rimski Virunum ji je podajal slavo preteklih časov, tu je bilo torišče slovenskih neodvisnih knezov, tu je stala Gospa Sveta, morda najstarejša cerkev med Slovenci, tu je stal Krnski Grad, stolica karantanskih vojvod, tu je stal tudi „knežji kamen“. Župa Hrvati je torej bila v političnem središču rimskega Norika, in slovenske Karantanije, nje prebivalci so imeli potemtakem odličen položaj v deželi. Bili so izbrani podaniki cesarjevi, med njimi je prebival njegov zaupnik, pozneje vojvoda.

Vojvoda Adalbero Eppsteinski je poizkusil 1028—35, se otresti cesarjeve oblasti, da postane samostojen, ali je bil premagan. Cesarju se je sporočilo, da on zaupa največ v svoje Hrvate in Mirmidonce (suis Cruwatis et Mirmidonibus). Mislilo se je, da so ti Hrvati — iz kraljestva hrvatskega (tudi g. Kos je tega mišljenja gl. III. 65, 1), a Klaić poudarja, da so ti Hrvati iz slovenske župe na Koroškem, in to je res verjetnejše. Da li so ti Hrvati bili v kakem bližjem sorodstvu s Hrvati na Balkanu kakor s Slovenci, tega ni mogoče dokazati. Ime Hrvat se nahaja v zgodovini vseh slovanskih narodov, celo častite Mikene so se po selitvi Slovanov imenovale Charvati.

O navalu Zvonimira na Karantanijo 1082 govori Megiser na temelju nekaterih neznanih virov. G. Kos meni, da je to vse izmišljeno, in celo izpušča to vest Megiserjevo, dasiravno prinaša mnoge nepristne listine. Hrvatskim zgodovinarjem se zdi to verjetno, ker je mogoče, da je Zvonimir kot vazal papeža Gregorija VII. moral poizkusiti skupno s kraljem ogrskim in s

češkimi, motiti Henrika IV., ki je ravno 1082 že v drugič prihajal nad Rim in papeža. V obče vidim, da g. pisatelj ne uporablja „Documenta“, ki imajo vendar izvrsten komentar, nego starejši Kukuljevičev „Codex diplomaticus“, ki je manj kritičen in brez komentarja.

Prva in druga knjiga „Gradiva“ sta natlačeni prispevkov za zgodovino Slovencev, v tretji knjigi se ti-le že popolnoma potaplja v nemški oblasti, in ne najdeš drugega kakor dokaze o drobljenju slovenskega ozemlja — kosce si raznašajo Nemci, posebno pa oni duhovnega stanu. Slovenci se vedno manj omenjajo in tudi krasna narodna imena vedno bolj ginejo, oni postajajo nesvobodni kmetje nemških gospodarjev. V tej in v naslednjih knjigah bomo pač mogli korak za korakom slediti propadanje slov. življa med Dunavom in Dravo.

Brez takega dela Slovenci ne bi mogli prikazati svoje zgodovine. Po požaru je bila žerjavica skrita v pepelu in je tlela; tako je tudi slovenski narod tlel skrit v nemško oblast, kolonizacijo in kulturo, — en del se je zadušil, ker je imel premalo zraka, a drugi je dočakal novo življenje. Čast pisatelju in družbi, ki se nista prestrašila ne truda ne stroškov za to delo, ki je res prepotrebno.

Še nekaj. Mi romantični epigoni onih Jugoslovanov, ki so Bizantu, Grkom, Langobardom, Bavarcem in celo Obrom provzročili marsikatero bridko uro, smo bili razblaženi, ko so nam nekateri Nemci in njih učenci med nami slikali stare Slovane kot jagnjeta in ljudi, polne golobje milobe, da niso prav znali za orožje, bolj za tamburo itd. — sami pa smo peli ratoborne pesmi, misleč, da smo mi junaci in podiramo svet. To mnenje se je tako ukoreninilo med nami, da se g. Kos čuti prisiljenega, večkrat v svojem „Gradivu“ naglašati, da so Jugoslovani v obče, in Slovenci še posebej bili ravno tako kruti barbari, kakor drugi v onem času, in da tega, kar so si priborili, niso dobili v dar, marveč so si zavzeli s krvavim mečem, da so si torej sami ustvarili „svojo“ domovino. — Malo ironije in tragike je v nujnosti, da se to naglaša.

BULBENKO TARASOVIČ:

SAMOTNA MELODIJA.

Črne, črne rane,
v tiho noč skeleče,
poti vse do sreče
zdašnjaj razdejane.

Slana bela pada,
cvetje vene, gine,
v srcu bolečine,
proč je sladka nada.

Kje ste, rosni časi?
Odzvonila rãdost,
šla je moja mlãdost,
kje ste, rosni časi?

SREČANJE.

Pod uvelimi kostanji
sva se srečala nocoj,
listje je šuštel v sanji
o ljubavi nekedanji,
dremal zvezd je blede roj.

V noči si iskal pokoja —
jaz iskala sem miru;
trudna ti je bila hoja,
trudna jada misel moja,
kot bolniku v težkem snu.

V medlem svitu sva zazrla
žalost v solznih si očeh...
Spet je naju noč zastrla,
nehote sva se ozrla —
groza bila je obeh...

O POLNOČI.

„O polnoči se na močvirni trati
vrte v podobi lučic čarovnice
in zvito na popotnika preže,“
tako so pravili nam stara mati.

Podobne lučke mi vabeč blešče
nad vali, kadar morje spi brezdanje,
ko iz temine jadra se bele.

„Ko bili oče so nekdanj med svati,
so jih zalotile domov grede,
do zore so jim blodile stezé;
ej, treba zapeljivke je poznati!“

In duša jih neznano kam sledi,
brez volje tava in molče strmi;
ej, nosijo čarovnice jo — sanje.

V PRISTANU...

V pristan ponosne ladije hite,
želeč pokoja si po dolgem tiru,
zasidrane se lahko valove —
spomin je to objadrane zemljé.

Ko mi strmi oko na tih pristan,
se vrača duša v dobo rožmarina,
in v duhu prebojujem mnog orkan,
ki mi vihral je čez mladostno plan...

Vesela se mi duša vzvalovi:
le sanje so... le sanje o viharju,
pod oknom, glej, mi oljka zeleni,
pod stropom v gnezdu lastovka žgoli.

SPOMIN NA TE...

Trenutno šine mi spomin
v minulo dobo mladih let,
trenutno, kakor blisk daljin,
mi splava v dušo tvoj pogled.

In plaho, plaho kakor tat
topim v brezdanje se oči,
in plaho zrem v obraz ti mlad
poljubim te — kot prejšnje dni...

A le za hip...

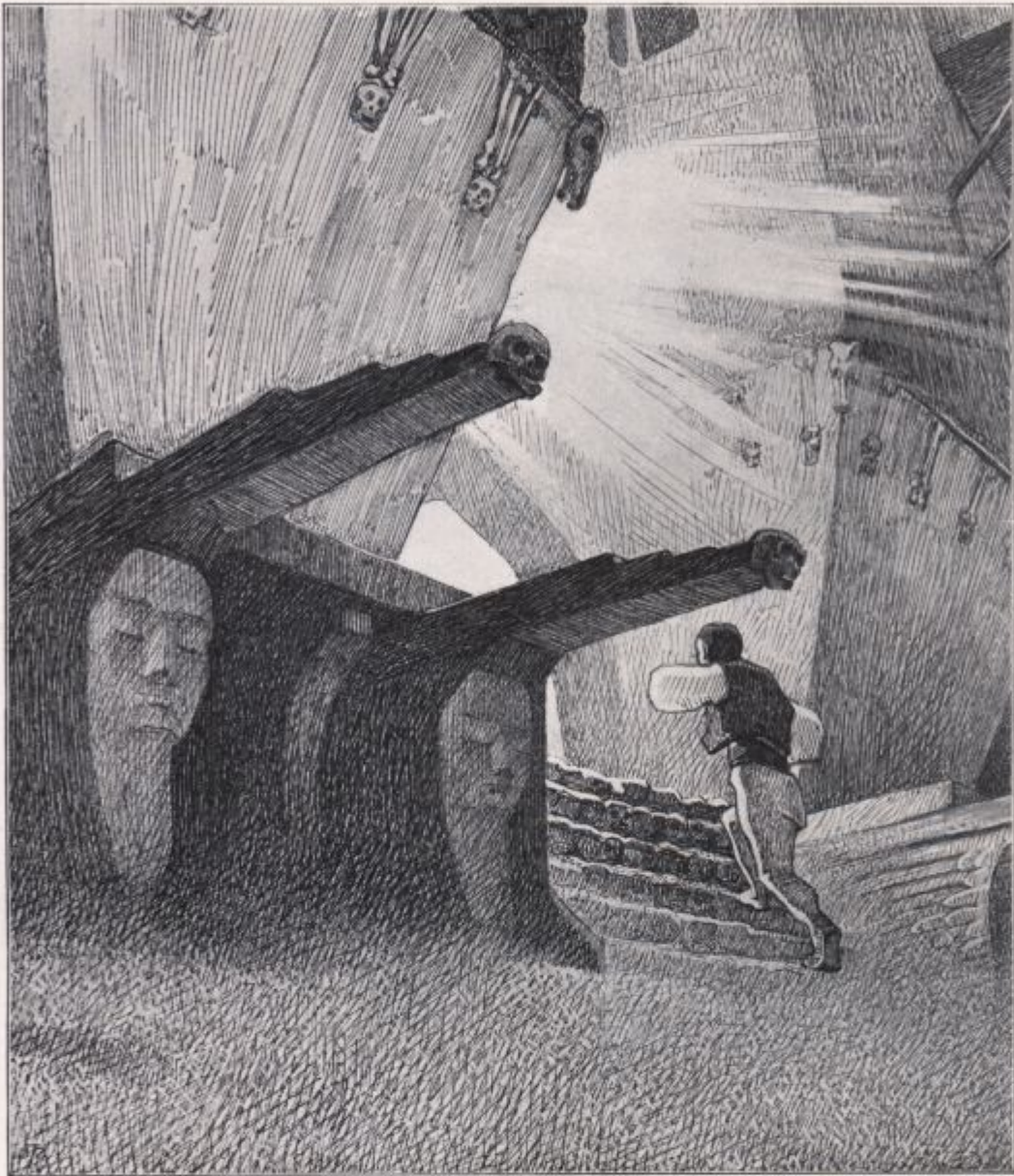
OSTAVLJENA...

Nekoč si rekel, da sem roža rdeča —
O, kje si zdaj, ti moja mlada sreča?

Da vrne spet te zapeljivi svet,
bi rekel, da sem roža vela,

tako je blede jesenski cvet
in zadnja bilka osamljena...

Pomlad! Z družico žvrgoli strnad —
za me ni cvetja, ni več nad...

. . . temelja gradu ni, marveč stoji na zlatih glavah dvajstih zlatih vil; žive so, a ne dihajo; oči imajo, a ne gledajo, ušesa imajo, a ne čujejo, niti žive niti mrtve . . .

LJUBA BABIČ ml.: PRAVLJICA.

TOMAŽ GREGORIN.

I.

Tisto jutro je vstal Tomaž Gregorin zelo zgodaj. Ko je odpahnil vežna vrata in stopil na dvorišče, se je globoko odkašljaj in se ozrl po vasi, ki je bila še vsa tiha in mirna. Zvezde so še gorele na nebu, samo tam daleč na vztočju je nebo bledelo, motna zarja je gledala izza gor plaho in boječe, kakor da se ne upa razliti svoje luči v temne nižave . . .

Tomaž je zadovoljno prikimal, prižgal zakajeno svetilko, ki jo je našel ob lestvi, in se napotil v hlev.

Tele ga je pozdravilo z glasnim mukanjem in Tomaž Gregorin se je pričel pogovarjati z živino, kakor da je prepričan, da ga popolnoma razume.

Ko je napojil in stopil zopet na dvorišče, je stala na pragu že tudi žena Liza. Roke uprte v boke, je gledala na nebo, z ustnicami pa je zmigavala, kakor da ji ni kaj povolji . . .

„Lepo vreme bo, Tomaž! Ampak zdaj je še zgodaj, saj še k prvi maši ni zvonilo,“ je dejala in se obrnila proti možu, ki je stal nekoliko od nje in brisal s predpasnikom zakajeno svetilko.

„Predno se trikrat zasučeš, bo dan,“ ji je odvrnil Tomaž in stopil mimo nje v vežo.

Liza pa se je okrenila in stopila proti koncu hiše, kjer se je naslonila na plot in se zagledala tja nekam proti sosedovi hiši . . .

Za vasjo je zapel petelin in kakor na povelje se mu je odzval na svislih tudi Gregorinov, ki je bil opozoril sosedovega, da so klicali in peli naposled kakor za stavo. In tistikrat se je zganilo tudi v vaškem zvoniku, razločno in globoko je zapel zvön, kakor je pel vsako nedeljo k prvi maši; tja do brd, ki so se še nerazločno odražala od zamolklosivega neba, se je nosil trepetajoči glas in Lizi se je zdelo, da se je razlilo tisti trenotek čez vso vas nekaj svečanega in prazničnega . . .

In kakor da se je prestrašila tudi noč tega zvonjenja, je zbledela na obzorju in se umikala

više in više; belkast pas se je raztegnil čez gorske vrhove in že so razločno stopali iz jutranje megle kozolci in košate lipe tam na kraju vasi.

„Hoj, Liza!“ jo je poklical tistikrat hripav glas sem iz veže in Liza se je okrenila naglo, tako naglo, kakor da se je prestrašila in predramila iz globoke zamišljenosti . . .

Na pragu je stal oča Gregorin, zelena jutranja svetloba je sijala na njegovem gladko obritem in zgubanem obrazu, v majhnih očeh pa mu je dremala še zaspanost.

„Opravi se, opravi,“ je zagodrnjal in potisnil roke v hlačne žepe. „Danes ne pojdeš k deseti maši, saj veš . . . Pri fari pa že zvoni, ne obotavljaj se vendar.“

Nato je prikimal in pljunil v stran, ves njegov obraz pa je bil poln neke tihe zadovoljnosti in tudi ustnice so mu legle venomer v nasmeh.

V hiši je že brlela luč, medla svetloba je padala na široke podnice, na zeleno ogromno peč, celo na jaslice, ki so stale pri Gregorinovih tam v kotu celo leto, da se je svetila velika zvezda nad betlehemskim hlevom kakor velika kresnica.

Tomaž Gregorin se je sklanjal nad široko skrinjo in izlagal na klop svojo nedeljsko obleko, oča Peter pa je sedel k peči in tlačil svoj zakajeni vivček, medtem ko je Liza šumela na drugem koncu hiše in zdajpazdaj stopila v vežo in na prag, kakor da nekoga pričakuje . . . In oča Gregorin se je ozrl vsakikrat nazaj proti veži, kadar je začul njene korake, potegnil krepkeje iz vivčka in izkušal nabrati obraz v resne, nevoljne gube, kar pa se mu tisto jutro kar ni hotelo posrečiti. Čudna zadovoljnost je bila razlita čez ves njegov obraz in kadarkoli se je ozrl proti oknu, skozi katero je že gledalo svetlo jutro, je prikimal, kakor da se pogovarja z bogve kako prijetnimi spomini . . .

„Šment, pa te ženske,“ je zagodrnjal naposled, ko je zaprla Liza v kamrici vrata za

seboj — „koliko je to hoje in tekanja, predno se ti opravi. Saj še do evangelija ne pride v cerkev!“

„Kako to?“ je opomnil sin Tomaž in zaprl skrinjo — „Saj je zvonilo šele prvič. Še pre-zgodaj pride, sicer se pa tudi meni še nikamor ne muči. Kaj pa bi človek stal tam pred kolo-dvorom in čakal, če ne pozna nobenega človeka in se ne more z nikomer pogovoriti, da bi mu bil krajši čas!“

„No, no, ne bodi no tako čuden,“ ga je zavrnil oče. „Bolje, da počakaš ti, nego da bi on trpal peš in bi se naposled mogoče še izgrešila. Ta bi bila lepa! Piše na dolgo in široko in vse natanko kako in kaj in tako razločno, da bi ga moral razumeti vsak otrok, ti pa bi šel in ga pustil, da bi hodil peš kar dve uri, ko veš, da je utrujen. Kaj meniš, da je Dunaj tamle za brdom?! Glej, in štiri leta ga ni bilo, pa da bi ga tako sprejeli!“

„E, kaj, saj pravim, da je časa še dovolj,“ mu je smehljaje odvrnil Tomaž in upihnil luč, zakaj skozi okno je gledal že velik dan.

„No,“ je dejal oča Gregorin počasi in se pogladil po široki pleši — „pa preberi še enkrat tisto pisanje, ki ga je poslal.“

Nato je oča Gregorin izrkal ob noht svoj vivček in segel počasi na polico.

„To-le je,“ je dejal in pomolil sinu Tomažu zelenkasto pismo, njegove oči pa so venomer počivale na papirju, kakor da se hoče prepričati na lastne oči — bo li prebral Tomaž vse tako, kakor je zapisano ali ne.

„Pa razločno beri,“ je dejal. „Snoči mi ga je brala Liza, pa sem razumel komaj vsako de-seto besedo. Saj veš, z ženskami je križ.“

Tomaž je stopil prav k oknu in je razgrnil pismo na široko, oča Gregorin pa je stal tik njega in je gledal v črke z radovednimi očmi. Obe roki je potisnil za hlačni pas, usta pa je napol odprl, kakor da hoče v grlu uloviti besedo, ki jo je slučajno preslišalo uho; in ko je Tomaž prebral tiste zadnje besede, ki so pozdravljale „dobrega očeta“, je oča Gregorin pomežiknil, da bi Tomaž ne videl tiste drobne solze, ki se je zasvetila v njegovem očesu.

„In kako ima izbrane besede,“ je povzel, ko je sedel zopet nazaj k peči. „Pa saj ni čudno, nekaj se mora človek že tudi naučiti, če si beli glavo po šolah tako dolgo, kakor naš Ivan. Ni zlomek, saj sem že skoro pozabil, kdaj je bil tisti čas, ko sem ga peljaj v mesto. E, pred leti, pred mnogimi leti, mnogo se je že izpremenilo ta čas: mati je umrla, ti si se oženil in jaz sem

se postaral, da se bo začudil. No, prav je, da pride, in lepo je, da se še spominja doma in očeta. Gotovo se je izpremenil, da bi ga ne spo-znal, ko bi ga srečal tako-le na cesti. Pogospodil se je gotovo, saj je bil že pred štirimi leti, ko je bil zadnjič doma, kakor da ni rojen v kmetski hiši. In zdaj tam na Dunaju — eh, pa saj bomo videli. Samo pazi, da ne zamudiš, grdo bi bilo, ko nam je pisal tako natanko in razločno, kdaj da pride. Še Lizi moram naročiti, naj se podviza iz cerkve in naj se ne razgovarja pred vsako bajto, da bo pripravljeno in vse gotovo, ko pri-dete. Že ponoči sem mislil na to, no prav, da sem se spomnil.“

Pa Tomaž je zamahnil z roko in odkimal. „Le pustite, Liza že ve, da mora naravnost do-mov, sicer je pa itak vse pripravljeno. Pa če bi tudi ne bilo, saj Ivan ni tak nestrpež in sitnež; na kak prigrizek pa tudi še lahko skočiva kje med potjo. V sobi pa je itak vse v redu.“

Oča Gregorin je nekoliko postal in po-mislil, nato pa je sedel nazaj k peči.

„Če mu bo le po volji gori na vrhu. Pro-storno bi bilo seveda bolj tam-le na onem koncu bolj svetlo in lepše pa je gori. No, mislim, da, mu bo prav, saj je bival vedno gori, kadar je prišel, Liza pa je menda tudi dobro očistila in osnažila. Bog ne daj, da bi ne! Prej, ko je bila mati živa, je bilo gori — posebno kadar je bil doma — vedno kakor na praznik. No, in sedaj, ko je pri hiši druga gospodinja, ne sme biti slabše, kaj pa bi mislil! Pa saj Liza tudi ve, kako in kaj je prav, in je menda storila, kakor se spodobi.“

Tomaž si je zapel zametasti telovnik in položil suknjič na konec mize, nato pa je segel po biču, ki je bil prislonjen v kotu in odšel počasi po veži na dvorišče.

Oča Gregorin pa je stopil k oknu, naslonil komolce ob ozko polico, na kateri sta stala dva košata rožmarina, in se zagledal tja nekam po vasi . . .

Nebo se je svetilo v svetli jutranji luči, zlati solnčni prameni so sikali izza obzorja in zrak je bil čist in prozoren do tiste meglice, ki se je raztegnila tam ob vznožju daljnih gor ka-kor prosojen mlečnat soj . . . Iznad vaških streh se je svetil koncem vasi farni zvonik, ves bel in ponosen, kakor pastir med čredo, nerazločni gla-sovi so udarjali zdajpazdaj v ta jutranji mir, pa oča Gregorin jih ni slišal in ni videl krasote mladega jutra, dasi je gledal na vas s široko razprtimi očmi.

PLANINA ČVRSNICA: KLANEC NERETVE PRI GRABOVICI.

V njegovi duši je vstajalo tisto megleno jesensko jutro, ko so se umazane megle spuščale čisto k tlom in je bilo žalostno in pusto vsepovsod, kamor je zablodil pogled . . . Kajti popolnoma natanko se je spominjal stari Gregorin tistega davnega dne . . .

Mati, ki spi zdaj v grobu že sedmo leto, je stala na pragu zagorela in zdrava, kakor je bila, samo oči so ji bile motne in včasi se je obrnila v stran. Potegnila je z roko preko rosnih oči in ves obraz se ji je smehljal, kajti pred hišo je stal voz in spredaj na vozu je sedel hlapec in se držal moško kakor sam Salamon: tudi on se je zavedal važnosti tistega dne in kako bi se je ne zavedal Peter Gregorin, ki je odpeljal svojega mlajšega Ivana v mestne šole. Trinajstletni Tomažek je stal ob vozu in gledal svojega mlajšega

brata, kakor da ne razume, čemu vse to . . . In tudi sosedomi so stali pred hišo in se tiho pogovarjali . . . Očetu Petru Gregorinu pa je igralo srce in sam sebi se je zdel mogočen in velik . . . Gledal je na malega Ivana in velike misli so vstajale v njegovi duši . . . Tam v daljni megleni dalji je videl vzhajati veliko solnce, ki bo nekoč razsulo svoje bogate žarke čez vso Gregorinovo hišo, čez vso borjansko vas in to solnce se je sedaj odpravljalo na pot . . . In še ne vziđe in se ne razblešči, kakor so govorili njegovi veliki upi? — Oče Gregorin je pogledal postrani drobni obraz svojega sina Ivana in kadarkoli se je ozrl v njegove jasne, razumne oči, je bil prepričan, da postane največji med Borjani . . .

In tako je odšel na svojo dolgo pot mali Ivan, blagoslovljen od očetovih upov in mate-

rine ljubezni, in ko je izginjala za brdom rodna vas, je celo njemu postalo v srcu nekako tesno, dasi ni vedel zakaj . . .

Takrat je vstopil Tomaž in je segel po suknjiču.

„Zdaj je napreženo,“ je dejal in potisnil na glavo širokokrajn, plišast klobuk — „pa vem, da bom čakal.“

Oča Peter se je okrenil od okna in njegove oči so bile zamišljene, kakor da gledajo še vedno v daljno preteklost . . .

„Kako praviš?“

„Pravim, da je napreženo in je še zgodaj. No, pa naj bo, pa pri Frlinu nekoliko ustavim, da ne bom hodil ravno s tako praznim želodcem.“

„Že prav, že prav,“ je prikimal oča Peter in stopil počasi za njim v vežo. „Ali si na vozu tudi kaj pogrnil?“

Tomaž je prikimal molče in stopil na dvorišče, kjer je že nemirno peketala črnikasta koblica, vprežena v svetel koleselj.

Liza je stala ob vozu in gledala na koleselj z nekako zamišljenimi očmi in tudi ves njen obraz je bil tako resen, kakor da nekaj premišljuje . . . Svilen ruto si je zavozlala okrog glave, ali vendar se je videla nad visokim čelom krona bujnih in tako svetlo plavih las kakor zrela pšenica. Pod ozko jopico so se ji krčile in dvigale napete prsi in kadarkoli je pogledala na voz, je stisnila drobne, rdeče ustnice in se ozrla naokrog, kakor da je pred nekom v zadregi.

„Pa le pridi naravnost iz cerkve,“ jo je opomnil oča Gregorin, ko se je okrenila, da bi odšla, kajti pri fari je pozvonilo drugič — „saj veš, da mora biti, kakor se spodobi. Tako natančno je pisal in tudi tebe je pozdravil —“

Pa Liza je že odhitela in ni slišala zadnjih besed starega Gregorina, ki je hodil okrog koleslja in našel še vedno kaj v neredu, obenem pa naročal sinu Tomažu še enkrat vse po vrsti, kakor mu je povedal že deset in desetkrat.

„In povej mu takoj, da sem zdrav!“ je klical še za njim, ko je Tomaž že pognal in je ostal stari Gregorin sam na velikem dvorišču, ki se je svetilo v zlati jutranji luči.

II.

Španova Rezika se je čudila in se venomer ozirala na desno in levo, da so se pobožne borjanske ženice že nekoliko spogledavale, a naposled so uganile tudi to, zakaj je Rezika tako nemirna. V klopi pred oltarjem, kjer sta vsako nedeljo sedeli skupaj z Gregorinovo Lizo, je bil

tisto nedejjo prostor na njeni strani prazen. Že od otročjih let sta bili največji prijateljici in tako se nista ločili niti v cerkvi, a tisto nedeljo Gregorinove Lize ni bilo. Stala je tam zadaj blizu vrat ob stranskem oltarju in gledala tako verno v molitveno knjižico, da se je ob evangeliju pozabila celo pokrižati. Obračala je liste, a čim bolj se je trudila, da bi molila mirno in zbrano, em teže je čakala, da bi bila maša že skoro končana. Ko je stopil župnik na leco, se je naslonila ob zid in se zagledala v njegovo strogo obličje, a videla je samo njegov obraz, njegovih besed skoro ni slišala. Preko njenih misli so hiteli spomini, dogodki iz davnine in slutnje in strah pred bodočnostjo . . . vse tako naglo in nejasno, kakor da se podi pestra vojska skozi megleno noč . . . In čutila je v prsih neko tesnobo, kakor da primanjkuje v cerkvi svežega zraka, žile na sencih so ji utripale in na čelu so se ji svetile znojne kaplje.

Ali sredi vseh teh zmedenih misli in boječih spominov so jo gledale vendar venomer jasno velike, temne oči s širokimi belimi vekami pod gostimi obrvmi, nad katerimi se je svetilo visoko, gladko čelo. Tudi ustnice je videla, tiste trde, rdeče ustnice in ko se je spomnila, kako vroče so jo poljubile nekoč tam zunaj vasi ob tistem poletnem večeru, ji je zažuborela vsa kri k srcu . . . In vendar niso bile sanje, ampak težka, trpka resnica, ki je razjedala Lizino srce ob vsakem spominu s sladko bolečino . . . Saj ga je poznala še kot otroka, dasi je bil pet let starejši in ko je odhajal v mesto, je gledala za vozom tudi ona, dasi ni vedela in razumela, kam je namenjen . . . In potem ga je videla vsake počitnice in vsako leto je prihajal večji in resnejši. Tudi ona je odrastla in ko je bil doma zadnjič pred štirimi leti, je dopolnila že osemnajsto leto in fantje so prepevali pod njenim oknom vsak večer. Morda je bilo res, morda ne, ona ni vedela, so li resnično tako lepe njene oči in ona sama vsa ko vila na gori — kakor ji je dejal nekoč, ko sta govorila ob studencu. Morda je bilo res, a ona je čutila samo, da ji beseda kar ni hotela iz grla, ko je stal pred njo s tistim bledim, lepim obrazom in očmi, da bi gledala vanj vso dolgo večnost . . . In kdaj in zakaj je vse to prišlo? Saj ga je poznala že davno, a vendar se ji ni zdel njegov glas še nikoli tako sladko doneč in tudi on se ji ni nasmihal še nikoli tako prijazno, kaj šele, da bi jo pobožal po laseh in ji podal roko kakor tistikrat. Ali v Lizikino srce ni priplulo takrat samo hrepenenje po nečem velikem, kar ji je bilo doslej neznano in je zdaj napolnilo

vso njeno dušo z opojno močjo, zaslutila je celo bodočnost lepšo in svetlejšo, nego je kdaj mislila nanjo, dasi se ji je zazdelo včasih vse kakor en sam srečen hip, ki pa se morda ne vrne nikoli več. . . Bog ve, čemu so zablodili njegovi prsti med njene lase in Bog ve, čemu so jo gledale njegove oči tako nemirno, kakor da je tudi njegova duša polna tistega tajnega hrepenenja, ki se ga je na prvi trenotek skoro prestrašila. . .

In vendar je pričela živeti čisto novo življenje. Pusta in enolična se ji je zdela preteklost, ki jo je živela brez vsakih večjih misli, dogodkov in upov, kakor da ni usojena tudi njej ura velike izpremembe, na katero ni nikoli mislila. Zdaj se ji je zdelo vse Borje polno nekega tajinstvenega življenja, ki ga živi s temi vaščani tudi ona, doslej neznatna in skromna, vsaka steza se ji je zdela lepša in kamorkoli se je ozrla — od povsod je prihajalo k njej kakor sladka pesem, za katero vesta samo on in ona. . . Prišli so sicer trenotki, ko so hodile njene misli počasneje kakor resne izkušene starke in za hip sta priveslala žalost in strah tudi v njeno srce, a takoj na to je umrlo zopet vse in v njeni duši je zaživela s tem večjo silo in močjo trdna vera, da so njegove misli popolnoma sorodne njenim. . . Globlje Lizika ni razmišljala, saj ji je bilo dovolj, da je mogla verjeti njegovim odkritosrčnim očem in več ko dovolj, da je uživala njegovo naklonjenost. . .

Lepi poletni večeri so bili takrat, zrak je dišal po posušenem senu in po ves dan se je vozilo solnce po jasnem nebu. In vsak večer je odšel iz vasi tja proti gozdu po tisti senčnati poti, ki jo stražijo na obeh straneh košati topoli. In tako se je zgodilo, da sta se našla tam tisti večer, kakor da sta se dogovorila. Prav nikakega začudenja ni bilo v njegovem obrazu, ko jo je srečal v tisti hladni sencu, in tudi ona mu je stopila nasproti, ne da bi pogledala v tla. Ali vendar ji je bilo nekako težko, tako majhna in neznatna se je čutila napram njemu, da bi se skoro ne začudila, ko bi šel mimo nje s hladnim pogledom in brez pozdrava. Tako rjave so se ji zdele proti njegovi beli polti njene zagorele roke in ko ji je podal roko, ji je bilo, kakor da ji je izkazal veliko milost. In dasi mu je imela povedati toliko. . . toliko. . . do polnoči, do jutra bi mu ne izpovedala vsega, kar se je zgodilo v njeni duši tiste dni, je vendar molčala. In tudi on jo je gledal molče in se ji le včasih nasmehnil; če je posegel po njeni roki, je pogledal v tla kakor plah otrok in če je izpregovoril besedo, je nankrat umolknil, kakor da ni bila prava. . . Ta

in oni, ki se je nekoliko kasneje vračal s polja, ju je dohitel, se ozrl po strani in pozdravil kakor v zadregi. Liziki pa je bilo, da bi se najraje skrila pred vsakim in tudi Ivan je odzdravljaj malomarno in skoro nevoljno.

Počasi je polzelo solnce za obzorje, vrhovi topolov so še vedno rdeli v žarki rdeči luči in Lizikin obraz je bil oblit z rožno svetlobo.

Na sredi pota ju je srečal tudi Ivanov brat Tomaž. Nenadoma je stopil s travnika s koso čez ramo in ko ju je zagledal, je za hip obstal, nato pa zavil proti vasi okoli njiju v velikem kolobarju.

Ivan je stisnil obrvi, kakor da mu ni nekaj povolji, in Lizika je čutila, da ji sili vsa kri v lica.

„Pravijo, da gleda za teboj,“ je dejal po kratkem molku, a Lizika je molčala in je samo skomizgnila z rameni.

Počasi so se zganile čez pot prve mračne sence in Lizika sama ni vedela, kdaj sta se našli njuni roki.

Čutila je, kako mu utriplje žilica v zapestju, tudi njegov dih jo je zdajpazdaj pobožal po obrazu, a šla je poleg njega brez vsake prave misli in šla bi vso noč do belega dne in prav nič bi ne mislila na utrujenost. . .

Ko sta obstala že blizu vasi, se je sklonil nenadoma k njej in jo poljubil v sredino drhtečih ustnic. Nato se ji je zahvalil z vdanim pogledom in odšel po stezi z globoko sklonjeno glavo.

Lizika je gledala za njim in čutila je, kakor da se vije za njim ozka, rdeča črta, ki izhaja naravnost iz njenega srca, njene misli pa so bile tako trudne in težke kakor še nikoli. . .

In čez par dni je odšel in se ni niti poslovil. Tomaž ji je povedal na polju smehljaje, da je njihov „gospod“ že odšel na cesarski Dunaj, in takrat se je Liziki zazdelo, da se je zamajala pod njenimi nogami vsa zemlja —

„Svet dar smo dokončali,
odpeli čast Bogu,
Očetu darovali
njegovega sinu!
Mrtvim in živim sprava
za grehe naj bo to,
naj nam bo vsem zastava,
da pridemo v nebo. . .“

Liza se je stresla in je pogledala zmedeno okrog sebe, pa je videla, da je maša končana. Okrenila se je naglo, da je prišla iz cerkve skoro med prvimi, nato pa je zavila po bližnjici naravnost proti domu.

Zlato jutro se je smejalo nad vasjo, niti enega oblaka ni bilo na nebu in sem čez travnike je pihljaj prijeten in hladen veter.

Ko je stopila doma v vežo, se je oča Gregorin že sukaj okrog ognjišča in postavljaj k ognjišču različne lonce.

„No, sem menil,“ je zamrmral — „če bi se kaj zamudila, je bolje, da pristavim sam. Le preobleci se, ta čas bom že jaz pri ognju.“

In Liza je odhitela molče v izbo in se kmalu zopet vrnila.

Oča Gregorin jo je premeril z zadovoljnim pogledom, nato pa sedel na nizek stol tako blizu vrat, da je videl daleč tja po vasi.

„Bog ve, koliko časa misli ostati doma, kaj meniš?“ je povzel in se radovedno ozrl po Lizi, ki je gledala zamišljeno v ogenj in mu odgovorila samo s kimanjem. „Ko je bil zadnjič doma, takrat pred štirimi leti, ga je nenadoma nekaj pičilo in ni se dal pregovoriti na noben način: zvečer se je domislil, zjutraj je že odšel. Menda sta imela nekaj s Tomažem, kaj jaz vem, kaj jima je prišlo navzkriž. Eh, mladina, zdaj sta oba že bolj v letih, se bosta že razumela. Kako misliš?“

Da ni gledala Liza v ogenj, ki je rdečil

ves njen obraz, bi bil tisti trenotek lahko opazil celo stari Gregorin, da je zardela do obrvi.

„I, zakaj bi se ne razumela,“ mu je odvrnila nakratko in stopila še bliže k ognjišču.

„I, no, tako mislim, ker je Tomaž — kako bi dejal — tako nekako čuden. Saj je vendar njegov brat in če misli, da bi mu kaj škodoval pri posestvu, misli napačno. Njemu ne bo sile, učen je, lahko bo živel. Tisto pa, kar mu je zapustila mati iz svojega, je seveda njegovo. E, da! Bog ji daj nebesa, kako bi ga bila vesela, ko bi ga videla.“

Liza je poslušala molče in trepalnice so ji utripale vedno hitreje . . .

„Vesela bi bila, da nikoli takega,“ je govoril stari Gregorin dalje in gledal v tla, kakor da gleda v duhu davne spomine. „In tudi Ivan bi je bil vesel. No, prav, da pride, bo vsaj zopet videl svoj dom pod novim gospodarjem. Glej, in pred dvema letoma, takrat, ko je bila vajina poroka, še na svatbo ga ni bilo! Samo pisal je in želel srečo, pa tako na kratko . . .“

Liza je stiskala ustnice in gledala v ogenj skozi ozko razo zatisnjenih trepalnic, nato pa je naglo stopila v izbo, kjer se je naslonila k oknu in zakrila obraz z obema rokama . . .

(Konec prihodnjič).

IVAN IVANOV:

DVE SOLZI.

Zagnal mi deževni je kapljici dve
na okence veter studeni,
kot da je prinesel iz dalje solzé,
ki draga jih lije po meni.

Kot solza radósti se prva blesti:
v očesu predrage leskeče,
ko upa in misli na svidenja dni,
na ure uživanja, sreče.

Kot žalosti solza iz kalnih oči
po steklu poceja se druga,
kot solza po licu, ko drago mori
ločitve in čakanja tuga.

ALOJZIJ GRADNIK:

KO LILJE RAZCVETENE . . .

Ko lilije razcvetene, so mile
in nežne, plašne tvoje male dlani.
Vse trude in tesnobe bi v udani
bolesti voljno z drugimi delile.

Te dlani, bele bolj kot beli prti,
te dlani, ki še niso zlá spoznale,
bi bile mirne, ne bi strepetale,
če bi zapisale mi sodbo smrti.

R. FRANGEŠ: JEZUS PRIJATELJ OTROK.

PERUŠEK R.:

MUZIKALIŠKI ALI MUZIKALIČNI?

Gospod prof. Štrekelj je objavil v Ljubljanskem Zvonu 1. 1911. vrsto člankov, v katerih pobija nekatere nove slovniške nauke g. ravnatelja Tominška. Z vsemi drugimi članki soglašam popolnoma, nikakor pa ne morem odobriti nauka o ženskih imenih na -ova, -eva, ker se protivijo duhu slovenskega jezika. On pravi, da so imena kakor 'Hribarica, Štrekljevka' i. dr. za gospe nesprejemljiva. Rad bi vedel zakaj? Zato menda, ker tako obrazuje ženska imena preprosti narod. Če je to za Hrvate zadosti dobro, ne vem, zakaj mi Slovenci ne bi uveli v književni jezik pristno slovenskih oblik, kakršne so: Plemelj (Plemelj), Sitarica (Sitar), Verovščekovka (Verovšček), Levica (Levec), Molečka (Molčeta) i. dr.

Drugi nauk, s katerim se ne morem sprijazniti, je oni o nastavkih -iški, -ičen. Tu se

povsem ujemam z g. Tominškom, samo da ne odobrujem njegove razlike 'mehansko' v pravem in 'mehanično' v prenesenem smislu. Ako Nemcem zadostuje 'mechanisch' v obeh pomenih, je brez potrebe, da mi dlako cepimo. 'Žabica' je žabica, naj pomenja majhuo žabico ali pa ključanico, 'zajec' je zajec, najsibode pravi zajec ali Stiefelknecht.

V poslednji razpravi 'muzikališki ali muzikalični' je omenil g. Štrekelj tudi mene, ker sem v svojem spisu 'Bravec ali Bralec' prvi opozoril na neslovensko obrazovanje pridevnikov, izvedenih iz tujih imen s formanti -iški, -ičьпъ.

Argumentacija g. Štreklja končuje z naukom, da se strinjamo z oblikama -iški, -ičьпъ z drugimi Slovani, ki niso prišli v dotiko z zapadno kulturo šele v novejšem času; da je razlika med 'anarhistni', češ, da to pomenja to, kar se tiče

anarhista, in ‚anarhistični‘, češ, da to pomenja ono, kar se tiče anarhije. Ker imajo Poljaki pridevnike: ‚formalistyczny‘, Čehi ‚filologický‘ in Rusi ‚filogičeskij‘, zato, pravi, bi morali biti mi Slovenci veseli, ako se v tej pisavi ujemamo z ostalimi slovanskimi brati. Formantov: -ičьnъ -ičьskъ zastonj iščeš v slovanskih slovnica; tudi Miklošičeva ju nima. Očividno je, da sta oba tuji spaki. Ako služita ta nastavka ostalim Slovanom, ni treba, da bi mi osvajali tujo navlako, če imamo priliko, da z domačimi nastavki izražamo pridevnike. Ako bi Slovenci morali sprejeti te oblike zaradi tega, ker služijo drugim Slovanom, bi se mi zdeli podobni onemu sinu, čigar bratje so bili vsi ‚krofasti‘, samo on ni imel tega neprirodnega izrastka; ker pa so vsi bratje imeli ta okrasek, si je želel tudi sam tako dičnega uda. — G. Štrekelj pa imenuje ljudi, ki se trudijo, da bi jezik očistili tujih peg, ‚jezikobrbcé‘ (beseda je narejena po primeru ‚govnobrbcá‘. Hvala na tej uljudnosti!) in ljudi, ki ‚brodijo po besednjakih‘ (kakor svinja brodi po luži).

G. prof. Štrekelj pravi, da so romanske oblike na -icus postale zgled (str. 638 Lj, Zv. 1911.) za slovanske tvorbe na -yczny, -ický, -ičeskýj. To ne velja za novo slovenščino, pa mislim, da tudi za druge slovanske jezike ne velja. Latinski formans ‚-icus‘ je posnetek grškega -ιχος, včasih τ-ιχος.

Po mojem mnenju je narod po primeru domačih besed, kakršne so n. pr. ‚mladika‘, ki obrazuje pridevnik ‚mladiški‘ ali ‚mladičen‘; ‚bodika‘, ‚bodiški‘, ‚bodičen‘ itd., začel upotrebljati ta nastavek pri udomačenih tujih besedah: ‚fabrika: fabriški‘, ‚jetika: jetičen‘. — Potem pa so prišli pismarji, in ker so videli, da takemu slovenskemu nastavku odgovarja nemški ‚-isch‘, so jeli tudi pri drugih kulturnih besedah napravljati s to končnico pridevnike iz samostalnikov, n. pr. ‚pedagogika: pedagogičen, pedagogiški‘, ‚logika: logičen, logiški‘, ‚etika: etičen, etiški‘ itd. — Pri teh besedah so vsaj podstavki resnične besede. Ali začeli so se obrazovati na ta način tudi besede, ki nimajo nobene resnične podstave, n. pr. ‚adjektivični, medicinični, muzikalični‘, ali ‚adjektiviški, mediciniški, muzikališki‘.

Zdaj mi reci človek, ki ve, da se iz ‚mładina‘ obrazuje pridevnik z nastavkom -ьskъ: ‚mładinski‘, ni li lepša in krajša in pred vsem pravilnejša oblika: ‚adjektivski, medicinski, muzikalni‘!

Seveda pravi g. Štrekelj na strani 648., da bosta gospoda Perušek in Tominšek odgovarjala itd. in da če to storita, pozabita hkratu, da po-

znajo jeziki tudi produktivna ali živa obrazila (prim. Brugmann VG. II. 1. 10) itd.

Tudi meni je to mesto Brugmannovo dobro znano, pa jaz smatram za produktivna ali živa obrazila samo domača. Tako je n. pr. obrazilo ‚-лъ‘ za nomina agentis, deležnike in samostalnike, kar omenjata Brugmann in Leskien (Ablaut itd.); ‚-ičьnъ in -ičьskъ‘ pa sta po mojem mnenju krivi analogiji, in ako se moremo ogniti taki krivi analogiji, koristimo le čistosti jezika. Taka kriva analogija, ne pa produktivni formans je v besedi ‚norišnica‘, ‚sirotišnica‘, po ‚bolnišnica, (больни́къ)‘, kakor da sta tudi imeni ‚norik in sirotik‘. Ako take napake trpimo, potem bomo prišli tudi do ‚gluhonemišnice, ubožišnice‘ itd.

Kako obrazuje slovenski jezik iz samostalnikov pridevnike, je znano. Iz osnove ‚pastir‘ postaja pridevnik ‚pastirski‘, od ‚korenika‘: ‚korničen‘ itd. Če pri domačih besedah zadošča en nastavek, ne umem, zakaj ne bi zadoščal tudi pri obrazovanju pridevnikov iz tujih besed.

Na strani 639. pravi g. Štrekelj: „Dalje je črtati¹ narodska imena.“ Jaz bi rad vedel, zakaj? Ako obrazuje narod iz apelativov in narodskih imen pridevnike z eno samo končnico, potem ne vem, zakaj ne bi veljal ta zakon tudi za obrazovanje pridevnikov iz tujih imen. Baš ta imena kažejo, da ljudstvo pri teh imenih ni izgubilo čuvstva za pravilno obrazovanje. Nihče ne bi prevajal ‚französisch‘: ‚francoziški‘, ‚italienisch‘: ‚italijaniški‘, ‚spanisch‘: ‚spaniški‘. Seveda so zopet pismarji v teh imenih napravili nakaze, kakršne so: ‚bosniške‘ (n. bosenske) škofije, ‚baltiško‘ (n. baltsko) morje, ‚gališko‘ (n. galsko) orožje, ‚gotiški slog‘ (n. gotski), ‚gotische Sprache, gotischer Stiel‘, prvo ‚jezik Gotov‘, drugo ‚slog gotike‘. Čudi se tudi g. Štrekelj obliki ‚herojski‘ in pravi, da je edino pravilna ‚herojični, herojiški‘. Grki in Latinci so pritkali deblu ἥρω- hero-, eno končnico -ιχος, -icus; in ne vem, zakaj ne bi zadoščala tudi nam samo ena. Saj nam je vendar znan zakon, da se iz pridevnikov ne obrazujejo novi pridevniki z drugim nastavkom. Ako je torej grški pravilno ἥρω-ιχος, l. hero-icus, zato je tudi prav ‚hero-j-ski‘; isto velja tudi za ‚prozajski‘. Latinščina ima iz ‚prorusus‘ pridevnik ‚oratio prosa‘, potem pa prosa-icus, prosa-lis; ne zadošča li slovenščini proza-j-ski, proza-j-ni?

Tudi pravi g. Štrekelj, da so debela ‚teoret-, harmon-, patet-‘ Tominšku samostalniška debela. Teh podstav ni iznašel Tominšek, nego so podstave grške: θεωρητ-ιχος, ἀρμον-ιχος παθητ-ιχος. To

¹ Slovensko se pravi: „dalje je treba črtati, se morajo, se imajo črtati.“ (Es sind zu streichen.)

pa niso samostalniška debela, nego so podstave, iz katerih se obrazujejo samostalniki in pridevniki z nastavki, n. pr. κρίσις (κρι-σις, κρι-τής), κρι-τικός; (κρι-νω.).

Nemci so preje, nego Slovani prišli v dotiko z rimsko (oziroma) grško kulturo in vendar niso posnemali grških ali latinskih pridevniških debel za obrazovanje svojih pridevnikov na ,-isch' (stv. ,isc' (-ьскъ). Nemcem rabijo imena: ,Krisis, Kritik, Kritiker', pa vendar ne obrazujejo pridevnikov iz nobenega teh imen, torej nimajo niti ,krisisch', niti ,kritikisch', niti ,kritikerisch', nego jemljejo neutralno deblo κριτ- in izvijajo iz njega ,kritisch'. In ,kritisch' pomenja ne samo tega, ,kar se tiče kritika, nego tudi to, ,kar se tiče kritike'. Iz γεωγραφ- izvajajo Grki γεωγραφ-ία, zemljepisje), γεωγραφ-ος (zemljepisec), γεωγραφ-ικός (zemljepisec), in Nemcem rabi vedno le oblika ,geograph-isch' in sicer za to, kar se tiče geografije, geografa in geografstva. Tako služi tudi slovenski geografski, geografi-ni kakor nemški pridevnik ,geographisch' za vse tri pojme. Die ,akademische Laufbahn' ne more nič drugega pomenjati, kakor življensko pot akademika; eine ,akademische Erörterung' nič drugega, kakor razpravo, izvedeno po pravilih akademske znanosti; ,akademische Denkschriften' pomenja ,spomenike, katere izdaja akademija'; ein ,akademischer Bürger' pomenja člana visoke šole. V vseh teh primerih služi Nemcem oblika ,akademisch', Grkom ,ακαδημικός'.

Kar torej trdi g. Štrekelj, da nekaj drugega je ,protestantsko gibanje' (Protestantenbewegung) in zopet ,protestantična šepernost' (protestantischer Übermut) je dlakacepstvo. Die protestantische Kirche znači cerkev, kjer so zbrani protestantje in kjer se čuva protestantstvo. Ako bi hoteli tako razlikovati, bi morali razlikovati: pastirski klobuk (t. j. klobuk, kakršnega nosijo pastirji) in ,pastiriška' malopridnost (kakršna je malopridnost pastirstva).

Če pa že hočemo razlikovati osebo od pojma, recimo za ,pädagogische Kunst' (t. j. Kunst des Pädagogen): ,pedagoška spretnost'; paedagogische Kunst (t. j., Kunst der Paedagogie): pedagogijska spretnost. ,Pädagogenelend' (t. j., Elend des Pädagogenentums, pa ,pedagoštvena beda'. Jaz pravim, da lahko tako razlikujemo tudi: ,aristokratiški, aristokratijski, aristokrati-sveni'. — Brez potrebe pa je nastavek sestav-

ljen iz iste nemške in še slovenske končnice: pedagogisch = pedagogič-ънъ, ali pedagog-iš-ski (pedagogiški). torej -иос + ъскъ, n. иос + ънъ.

Sicer pa ako že hočemo dlako cepiti, cepimo jo še v tej stvari. Nastavek ,ski' se obeša na samostalnike moškega in ženskega spola, n. pr. ,Kamenik: Kameniški', ,Vrhnika: Vrhniški', ,Gorica: Goriški', ,Kapnik, Tropfstein: kapniški kamen, kapnica: Tropfwasser: kapniška voda! Iluzorno je torej razlikovanje ,akademski' in ,akademični', ker ,akademični' je pridevnik za: ὁ ακαδημικός, za ἡ ακαδημική (sc. τέχνη) in za τὰ ακαδημικά (sc. βιβλία).

Kaj pa v nemščini pomenja ,philologische Zeitschrift'? Menda vendar ,Zeitschrift für Philologie' in ,für Philologen'. Jasno je vendar, da je filologija s filologi v najtesnejši zvezi. Filologi pišejo razprave o filologiji, torej se ,philologisch' nanaša na ,filologe' in ,filologijo'.

Tudi Grki in Latinci niso delali nikakršne razlike. Oni nimajo posebnih pridevniških oblik izvedenih iz besede κρίσις, κριτής nego za vse pojme jim rabi ena oblika κριτικός. Zato pravim, da je tudi v slovenščini brez potrebe razlikovanje izmed ,protestantski' in ,protestantiški', ker te razlike noben človek v resnici ne čuti.

,Poetisch' rabi za ,ποίησις' in za ,ποιητική (τέχνη)'. Razlika pa je izmed ,ποίησις, ki je abstraktni pojem pesnikovanja, in ,ποιητική, ki je nauk o pesniških oblikah, o umetnosti pesniškega izražanja, in vendar zadošča za oba pojma ena oblika ,poetisch' ποιητικός, poet-no, poet-sko.

Ako hočemo torej brez tuje navlake izvajati pridevnike iz tujih jezikov, bomo podstavam pritikal samo eno končnico ,-ьскъ' ali pa ,-ънъ', torej bomo rekli log-isch: log-ьскъ, logънъ = ložki, (loški) ali ,ložni', ,kom-isch': kom-ski'; ,trag-isch': ,traški, tražni', ,zynisch': ,cinski'; ,elektr-isch': ,elekter-ski, elekter-ni'; ,politisch': ,politski, politni'; ,physisch' ,fižni, fiški'; ,psychisch': ,psiški, psišni'; ,technisch': ,tehenski', ,energisch': ,eneržni'.

Nič se ni treba zgražati nad temi oblikami, če prav se s početka zde nekoliko čudne. Kakor so se Slovenci privadili spačenim oblikam: ,medicinični', ,adjektivični' itd., tako se bodo tudi oblikam ,ložni, fižni, psišni' privadili, ako bodo Slovenci dosledno obrazovali pridevnike na slovenski, ne pa na tuji način.

„KAKOR ŽENE ALI KRANJCI KIKAŠI.“

(NARODOPISNA BELEŽKA.)

Lansko leto smo poročali o dalmatinskem frančiškaneu Filipu Grabovcu in njegovi pesmi „Slava Dalmacije“ (1747), ki se zdi kakor vzorec Vodnikove „Ilirije oživljene“.

Ta Grabovac je služboval kot vojaški kapelan dalmatinskih polkov v Italiji, v Benetkah, v Palmanovi, Breščiji, a najdalje in nazadnje v Veroni (do l. 1747).

Literarno se je pojavil prvič l. 1729. s pesmijo, ki je bila v tesni zvezi z njegovo službo.

Častniki dalmatinskih polkov so začeli narodno opravilo nadomeščati s tujim krojem; beneški dož je to l. 1729. prepovedal in ukazal, da tega naj ne delajo več. Ako kateri častnik prekrši ukaz in izide v tuji opravi pred „svetlo gospodo“ ali pred druge državne upravnike ali se usodi, v tuji opravi vršiti vojaško službo, izgubi svojo čast. Doževa naredba je bila tiskana in priobčena prizadetim faktorjem v iztočnih straneh beneške oblasti.

Ko je bila naredba proglašena, je Grabovac zložil pesem, obstoječo iz 72 verzov, kjer najprej hvali „vojvodo“ Kumbata, ker se ne stidi svojega naroda in njegove noše, dočim se drugi brž poitalijančijo: brijejo si brke in se strižejo, puščajo narodno junaško opravilo ter se oblačijo po „lacmansko“ (= italijansko, zapadnjaško).

V tej pesmi se nahajajo tudi sledeči verzi:

Odvrgošne lipe čorde (sable) britke,
Pripasaše tupe različne vitke.
Da bi bili najboljši junaci,
Kad ih vide, ne boje se Turci.
Več Vas molim kao moju braću,
Evo slidec vami nauk dat ću:
Kad vidite pravoga Hrvata,
Vi bižite, krite se za vrata.
Ko vas pita: „Od krajine kē (koje) ste?“

Vi recite, iz Ljubljane da ste.
Kad ne imate krila sokolova,
Vi uzmite narav od čukova.¹⁾

(Vrgli so stran lepe sable bridke in si pripasali tope prepogibne različne. Najsi bi bili najboljši junaki — Turki se jih ne boje, kadar jih vidijo. Prosim Vas kot svoje brate in vam svetujem: Kadar ugledate pravoga Hrvata, bežite in se skrijte za vrata! Ako vas kdo vpraša: „Iz katere pokrajine ste? mu recite: „Iz Ljubljane smo.“ „Če nimate kril sokolskih, pa sprejmite naravo čukovsko.“)

Pesnik torej graja častnike, da se brijejo in nosijo kakor Kranjci. V pojasnilo temu je omeniti, kar piše Grabovac na str. 427. svojega „Cvita“: „Evo, Longobardi so prišli v Italijo; zovejo se Longobardi, ker so nosili dolge brade, pletenice, kakor jih žene ali Kranjci kikaši evo nosijo še danes.“ O Kranjcih po tem takem pravi, da so kikaši, ker nosijo kiko, t. j., kito („exigua pars comae, quae capillis abrasis in capitis fastigio remanet, mos iste Polonis, Turcis aliisque ad orientem populis communis“.)

Kar se tiče te kranjske kike ali kečke, je primerjati morda Valvazorja (VI. B. p. 280), ki poroča o Gorenjskem:

„Die meiste Mannsbilder lassen das Haar lang wachsen, etliche aber mit der Scheer ganz glatt wegnehmen. So tragen auch die meiste Bauren grosse Bärte. Denn putzen sich nur etliche mit einer Scheer, und lässt der grösste Haufe sowol in Unter- als Obercrain den Bart an seinem Wachstum so unverkürtzt, daß sich die Böcke hierinn keines Vorzugs wider sie zu rühmen haben.“

¹⁾ Te verze mi je prepisal g. prof. Š. Urlič. (Podčrtal sem jaz). — Pesem je bila zopet natisnjena v Grabovčevem „Cvitu“ 1747.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

„**Matica Hrvatska**“ je imela svojo glavno skupščino dne 24. marca. Na predvečer je bila v Glasbenem zavodu svečana Akademija za 50letnico književnega delovanja prezidenta Srpske Akademije znanosti, Stojana Novakovića (gl. 4. št. „Slovāna“!). O njegovem silno bogatem znanstvenem in javnem delovanju je govoril prof. Šurmin, a k guslam je pel narodni pevač in guslar Peter Perunović iz Črne Gore; ena sama struna na gušlah in en sam motiv v napevu, večno jadikovanje v silno zategnjenih zvokih, ki so me spominjale bilij-posmrtnic. Na skupščini „Maticice“ same, ki jo je predsednik Kučera otvoril z daljšim govorom o zgodovinskih temeljih „Maticice“, je tajnik Bazala odločno zavračal neke javne napade na „Maticico“ ter naznanil, da izda „Matica Hrv.“ za l. 1912. poleg drugega prevod ruskega romana „Peter Veliki“ od Merežkovskega (35 tiskanih pol), nadalje dramo Iva Vojnovića „Gospa s solnčnico“ (10 pol) in Bazalovo „Povjest filozofije“ (III. del, 20 pol) itd. Najbrž izide tudi Zbornik eseističnih študij o hrvatski, srbski in slovenski literaturi (o slov. liriki, hrvatskem pripovedništvu in srbski znanosti). Blagajnik Oton Bošnjak, ki se mu je radi veččega in točnega poslovanja izrazila posebna zahvala, je tolmačil račune; iz njih posnemamo, da je tekom l. 1911. „Matica Hrv.“ nabavila rokopisov za 3320 K, natisnila je 107 tiskanih pol (sedem knjig v 10.000 garniturah) in za to izdala 46.948-33 K (tisk in papir: 19.404-63; honorarji 7.467-50 K). Zanimivo bi bilo, vse te podatke primerjati s podatki o „Matici Slovenski“. — Iz Ljubljane so se skupščine udeležili dr. Fr. Ilešič, Milan Pugelj in Cvetko Golar, iz Beograda pa kot zastopnika „Srpske književne Zadruga“ njen blagajnik ravnatelj H. Liller in njen tajnik univ. profesor Pavel Popović. „Klub hrvatskih književnika“ v Osijeku je zastopal pisatelj Rud. Fr. Magjer; bili so torej ob tej priliki v Zagrebu zbrani zastopniki važnih jugoslovanskih kulturnih središč. Novakovićeve slave in Maticine skupščine se je udeležil tudi profesor praške univerze Fr. Bydlo.

„**Šolska Matica**“ je za l. 1911. izdala sledeče knjige: „Pedagoški Letopis“ (Uredila Henrik Schreiner in dr. Jos. Tominšek). — „Poljudnoznanstvena knjižnica“, in sicer 1.) s koncem dr. Pivkove „Zgodovine Slovencev“ in 2.) z Jakob Zupančičevimi „Črticami o zrakoplovstvu in aviatiki“. — Nadaljevanje Lavtarjevega „Posebnega ukoslovja računanja v ljudski šoli.“ V celem torej štiri knjige za članarino 4 K.

„**Zgodovina Slovencev**“.) Pod tem naslovom je pri „Šolski Matici“ mariborski profesor dr. Ljudevit Pivko priobčil delo, ki je sedaj v celoti pred nami: zakaj snopič za l. 1911. obsega devetnajsto stoletje ter končuje z najno-

vejšim političnim in narodno-kulturnim življenjem. V zadnjih letih smo dobili par „Zgodovin Slovencev“: v ponatiskih iz „Sloge“ je izšla ena (psevdonimni pisatelj Poljanec), v Niederlovem „Slovanskem svetu“ druga (dr. Lončarjeva „Socialna zgodovina Slovencev“), pri Mohorjevi družbi je začela izhajati tretja, Grudnova, a k tem se pridružuje evo sedaj še Pivkova. Ta množitev Zgodovin nam priča, da imamo že neki razvoj za seboj, pa tudi, da čutimo važnost in potrebo zgodovinskega mišljenja. Seveda je vsa naša zgodovina (tudi novejših dob) le socialna zgodovina, in sicer v 19. veku v pasivno obrambnem smislu. Dr. Pivko je očrtal ta najnovejši del z vsestransko in dobrodejno objektivnostjo, in baš radi tega verujemo, da so rane tam, kjer jih kaže on. Previsoko je menda intoniral končni zvok o po vsej priliki uspešni bodoči tekmi Slovencev z evropskimi narodi, zakaj ta optimistični glas se ne krije z zamolklim pesimizmom, ki faktično in v globini polni pač večino mislečih Slovencev, ki ga pa razkrivajo le — privatno. Značilna je dr. Pivkova beseda, da „Slovencev“ prav za prav v Prešernovih časih še niso poznali, saj je naše ljudstvo samo pozabilo na svoje skupno ime... (str. 244). Istotako značilna je istina, da je naša inteligenca takrat „brodila v samih idealih in segala po visokih idejah“ (str. 251) — brez teh bi se namreč sploh nikoli ne bila poslovenila, zakaj le iz „Slovānov“ smo mi mogli postati „Slovenci“. Iz svojih moči nismo vstali; ali bomo mogli iz svojih moči trajno živeti? Proti ilirizmu na pr. je bilo madžarstvo in avstrijska vlada in pa — mi; cui profuit oppositio nostra?

„**Slovensko šolstvo na Koroškem v preteklem stoletju**.) G. Ante Beg, avtor to knjižice, opravlja velevažno delo ne le direktno v svojem poklicu, ampak tudi kot obramodno-statistični pisatelj, ki nam na podlagi avtopsije riše stanje naše narodnosti na mejah. Opazovanje sedanosti mu je dalo pobudo za nje primerjanje s preteklostjo in tako je pač — čisto naravno — nastala ta študija. A ta primera mu je dala tužen rezultat; boji se, da je vse današnje slovensko življenje na Koroškem le „zadnji klic potapljaljočega. Narodna zavednost rapidno gineva... (Tako) držimo brez jeka nizdol, v žrelo narodne pogube.“

„**Jakoba Alešovca Izbrani spisi**, VI. zvezek „Ne v Ameriko!“ Povest. V 16. zvezku „Ljudske knjižnice“ je v priredbi Jos. Volca izšla ta ameriška povest, ki najde med mladino in v prostih slojih najbrž mnogo čitateljcev. L.

„**Puhar Josip, „Zlate črke“ na posodi Gazel ali problem apolinične lepote v Prešernovi umetnosti**. Slovstvena študija v svitu romantike in antike. Prvi del (S

1) 2. zvezek, 3. snopič (V Ljubljani, 1911). — Na vseslovanskem shodu v Pragi 1848 so bili Šparavec, Globočnik in Vraz, torej trije, ne pet (str. 258. knjige).

4) Po raznih virih sestavi A. Beg. (Ponatisk iz „Popotnika“. Cena s pušnino 50 h. V Ljubljani 1912. Samozaložba. Str. 31.) — Škoda, da g. avtor ne navaja teh „raznik virov“; to so poleg onodobnega novinstva pač lokalna šolske kronike. Glede učiteljskih skupščin (str. 10) bi g. avtorja opozoril na svojo razpravo „Prve učit. skupščine na Slovenskem“ (v „Ped. Letopisu“ menda 1909).

prilogami v II. delu). Spisal in založil * * *. V Ljubljani, 1912. Tiskala Katoliška tiskarna. Cena 6 K. Str. 148.

Spisi Mišnjakovega Julčka. III. zvezek. S 16 slikamj. (V Ljubljani, 1911. Last in založba „Društva za zgradbo Učit. konvikta“. Str. 111. Cena K 1'60, s pošto K 1'76).

HRVATSKO-SRBSKO PESNIŠTVO.

„**Vedri dnevi.**“ (Vedri danci.¹⁾) Med tiste redke duše, ki so liriki ne le v pesmi, ampak tudi v življenju, v vsakojakem svojem zanimanju in besedi, spada avtor te knjige, sarajevski profesor Milaković. Najbrž ga baš ta liričnost vsega njegovega značaja vleče nazaj v dobo, ki si jo mislimo silno lirsko, ki pa je zares — čisto epska, v dobo otroško. Ta ista otroška doba si prav nič ne beli las z našimi starimi skrbmi in tudi ne s Tvojimi oblačnimi dnevi, o Josipe; zato bi bil bolje opustil svojo uvodno pesem. Izmed ostalih pesmi se mi zde dobre: „Na mostu“, „Pjevačica Ljerka“, „Ranoranke“, „Prva lasta“, „Tajna“, „Mali junak“, „Nenadna tuga“, „Čola“, „Neprihika“, „Puščač Mišo“, „Majka je majka“ in izpodbudna: „Kakav mi budi“, t. j., 12 pesmi, nekako ena četrtnina vseh, ki jih je 55. Knjiga je bogato, a ne vseskozi izvirno ilustrirana.

Po našem morju in našem kraju.²⁾ Lansko leto — mislim — je izšla ena knjiga Kataliničeva v nemškem prevodu odličnega založništva v Lipskem: „Rauhreif“, črtice, priče lirskobaladnega značaja. Sin in pesnik Istre je zbral v pričujoči knjigi zopet lepo število pričic, samih kratkih štvari, tragičnih ulomkov iz življenja dalmatinsko-istrske obale, kjer deklica plava kakor morska štriga sredi razburkanih valov in od koder „turška beseda“ „tauglich“ odvajja materi sina-vojaka v Pulj ali Trst.

Žumberak. Gorske simfonije.³⁾ Tam doli pod Gorjanci na hrvatski strani so zazvenele te simfonije Kostelniku, našemu znancu izza par let, ko je izdal svoje balade. Kakor je Žumberak gorovje samo za sebe s svojimi tajnostnimi dolinami in visokimi planinami, tako je Kostelnik sam, daleč od združenih literatov, sam s svojimi baladami in simfonijami — pa ipak je Žumberak zanimiv, pa ipak je Kostelnik zanimiv. Gorski mir in vihar, gorski orel in gorska vas, ojađena pastirica Jela (menda najlepša pesem!) in fant, krčma pod goro ob cesti in križ z Gospodom, temna bukev in brzi potok, zvonovi vrhov in zarja za goro — to je svet Kostelnikov, ki je v tej knjigi izdal svojo skoro brez izjeme uspelo liriko, prepleteno z baladnimi motivi: Starca zgrabi za srce, ker so mu skrili pipo, Kostelnika pa, ker je „v gori samotni cvet, ki gleda daljine, širine, a bliska druga ni dal mu svet, in gine v gori samotni cvet“.

„**Putem čežnje i snova.**“ (Potem hrepenenja in sanj.⁴⁾) V tej knjigi je zbral marljivi srbski književnik P. Odavić najnovejše svoje pesniške proizvode. Oblika pesmim je lepa in raznovrstna, jezik pesniški in zvencel in tudi snovi so srečno izbrane. Posebno globokih idej tu ni iskati, a misli so vseskozi lepe in blage. Tudi v filozofijo se poglablja in ne brez uspeha. Da vidimo snovi njegovim pesmim, par naslovov: „Svet in ljubav“, „Duhu človečanstva“, „Človek“, „Duhovom v nočnem miru“ itd. Slovencem, ki čitajo cirilico, priporočamo knjigo. Cena 2 dinarja.

Cv. Golar.

1) Pesmi za mladež. Spesnil Josip Milaković. (V Zagrebu.)
2) R. Katalinić Jeretov, Našim morem i našim krajem. Priče. (Str. 127. Cena 1 K 50 vln. Se dobiva pri avtorju v Zadru.)
3) Spjevaio Gavro Kostelnik. (Dionička tiskara v Zagrebu. 1911. Str. 41.)
4) P. J. Odavić: Putem čežnje i snova. U Beogradu. (V cirilici.)

Crnogorske junačke pjesme.¹⁾ Pod tem naslovom je izdal črnogorski pehotni stotnik Gj. M. Dragović Gjuričković obsežno knjigo narodnih pesmi, ki jih je nabral v svoji ožji domovini. Motivi (viteški pohodi srbskih, črnogorskih in turških junakov) segajo od l. 1680. do 1861, torej do najnovejše dobe. Pri vsaki pesmi je navedeno ime guslarja in kraj, od koder je pesem. Čudna je pri tem le izdajateljeva opomba, češ, da povsod najbrž ni uspel, „odkloniti gramatične in druge pogreške in vobče dovršiti knjigo do mere pravega književnega jezika.“ Neverjetno visoko je število naročnikov na knjigo (nad 2300), v samem Cetinju 325.

„**Stari motivi.**“²⁾ Pod tem naslovom je mladi črnogorski srbski pesnik M. Pavićević izdal ciklus balad, ki so jim motivi vzeti iz lokalnih tradicij črnogorskih. Epski značaj narodnih pesmi je izprepleten z lirskimi momenti; neposrednost zgodovine nadomešča spomin, ki se drži razvalin. Dosle smo poznali Pavićevića le kot lirika in ga nismo — iskreno to priznavamo (gl. „Slovana“ X, št. 1) — posebno cenili. Poizkus njegov v baladi pa se nam zdi uspel; tu in tam moti kak verz. Slab je uvod. Moral bi bil izostati; ne reši ga niti tisti „Nadžlovek“. —

„**Črtice iz poljske književnosti.**“ je kot izvanredno svojo publikacijo izdal „Klub hrvatskih književnika“ v Osijeku. Napisal jih je znani poljski literarni historičar profesor Jan Magiera, dober poznavatelj južnoslovanskih zemelj — njegov potopis „Na slovanskem jugu“ smo naznanili v „Slov.“ — in izšel je dosle l. zvezek, ki obsega dobo od najstarejših časov do klasične trojice Mickiewicz, Slowacki, Krašinski. Moderna pride očividno v 2. zvezek. Spis se čita izredno gladko in bo izvrstno informiral tudi tistega, ki še nič ne pozna poljske književnosti.³⁾

GLEDALIŠČE.

„**Tekma.**“ O vsebini te Funtkove drame, ki se je na ljubljanski pozornici igrala prvič dne 2. marca 1912, sedaj (mesec dni pozneje) ne bomo poročali; zakaj ljubljanska publika je dramo videla, vnanje občinstvo pa čitalo o njej brž takrat v naših dnevnikih. Jaz sem premijero ostavljaj z zavestjo, da sem gledal morda prvo čisto izvirno slovensko dramo, ki je povsem uspela. S tem mojim mnenjem se, kakor vidim, krije ostala kritika. Dejanje drame se vrši v „velikem mestu“; misliš si ga lahko v vsakem današnjem kulturnem središču, kjer je življenje, t. j., kjer „očetje“ rode „sinove“, kjer učitelji vzgajajo učence, kjer eni padajo, drugi vstajajo, kjer eni ležejo v grob, drugi gredo v življenje. Jaz sem mislil na Ljubljano ter videl v tragičnem Lesovinu, ki ni mogel več biti to, kar je še vedno hotel biti, slovenskega poeta-kiparja, klešočega verze. Maska, ki jo je treznemu in zato neumetniškemu Grušču dal g. Danilo, me je pa v mislih zanesla v Zagreb, kjer vodi Umetniško društvo profesor Kršnjavi. Za Daneja, za tistega mladega zmagalca, ki onemogli blaznosti Lesovinovi in srditim njegovim besedam odgovarja z mirnim veličastvom svoje moči in svoje osebnosti, nimam mnogo reprezentantov v živi naši sedanjosti; zakaj ta-le se je že izvikala nad Aškercem z glasno besedo, dočim je Danej zmagoval le s svojim činom. In s k r o m n i Danej, ki je bolj umetnik, nego ve,

1) Cetinje, štamparija kr. črnog. ministarstva vojnog 1910. Cena 2'50 perp. Str. 356.

2) Knjiga I. Izdavač: knjižara A. Rajnvajma na Cetinju. Cena 60 para (Str. 30).

3) Prevedel je spis iz poljščine P. M. Rakoš. Str. 69. Naroča se pri „Klubu hrv. književnika“ v Osijeku (Slavonija, Gajevo trg 4.)

da je, je hvaležen svojemu nekdanjemu učitelju — tako kakor je otrok hvaležen staršem, tudi če je v svojem razvoju že daleč nadkrilil očeta in mater. V naši sedanjosti je vsak učitelj eo ipso — „profesor“. Končno naj še tragiko vsebine Funtkove drame vzporedimo s tragiko, ki jo je uspelost drame same provzročila v našem umetniškem življenju: V drami zmagala mladina starina, a baš s to dramo je starin Funtek zmagal tega in onega mladina. V Cankarjevih „Vinjetah“ smo pred 12 leti čitali nekako tako sarkastično vprašanje: „Ali je Funtek res najboljši pesnik slovenski?“ Globoko užaljen radi težkih kritik, se je Funtek umikal s slovenskega literarnega poprišča; sedaj je nastopil s činom in zmagal. Zmagal je na dramskem polju; to je značilno; na tem polju ne zadošča namreč lepa beseda niti najfinejša lirika, subtilne nianse čustva. Za dramo je treba tudi intelekta, študij, a to dvoje moderna rada principižno prezira in s tem jemlje svoji drami en pogoj uspeha. V Funtkovi drami je troje združeno: občutje in misel in vnanji efekt; s tem „omne tulit punctum“. Simbolike ne manjka v poedinah stavkih: „Luč prižgi!“ slišimo, a mislimo dvoje. „Vaše stopnice so pa strme“ in mi mislimo na višino umetnosti. „Zgoraj ne smejo ležati mrtveci“ in mi vidimo padajočega mrtvega umetnika Lesovina. — Da bi le Danej v zadnjem dejanju ne bil tako strašno brez posla! Naj Funtek še njemu malo pomaga! (Kakor smo čuli, je g. avtor tretje dejanje že znatno predelal).

„Tovarna“ (Drama v 4. dejanjih. Spisal Etbin Kristan) se je prvokrat predstavljala v Ljubljani dne 16. marca t. l. Najboljše na njej je karakterizacija nekaterih oseb.

GLASBA.

P. H. Sattnerja oratorij „Vnebovzetje blažene Device Marije“ je „Glasbena Matica“ izvajala v 4 koncertih. Delo je vseskozi solidno in bi bilo tudi v literaturi vsakega drugega naroda vpoštevano. Slovenci smemo biti ponosni nanje. Sattner se je čudovito hitro povzpela. Prva njegova dela kažejo sicer ljubko melodioznost, ali to je tudi vse. Šele „Novi Akordi“ so ga zbudili, da se je z njemu lastno energijo poprijel študija kontrapunkta, in že prvi poizkusi po tem študiju nam kažejo Sattnerja v drugi, rekel bi, muzikalni luči. Že njegovi mešani zbori: Nevihta, Naš narodni dom itd., ki jih je pred par leti izdala „Gl. M.“, presegajo druga dela te vrste. V kratkem je sledila „Jeftejeva prisega“ in sedaj je z enim samim skokom pustil prav vse, mlade in stare, daleč za seboj. Da je Sattner pred vsem vokalist in ne instrumentalist, je samo ob sebi umevno. Ali kot vokalist je imel v imenovanem oratoriju včasih zelo srečno roko. Njegov trikratni „Ave Marija“ je tako nebeško lep, kakor Haydnov — „In bil je svit“ v „Stvarjenju“, pri katerem je Haydn, ko ga je prvokrat slišal, na kolena padel in jokal. In tako lepih mest je veliko — veliko. Da je zbor vse zборе izvajal z le njemu lastno preciznostjo, je samo ob sebi umevno, ker ga je vodil v tem oziru neprekosljivi Hubad. — Žal da od solistov ne moremo istega trditi. **Splošna sodba** je bila, da je edino g. Križaj bil na mestu. Jaz za svojo osebo sem bil v I. delu od gospe Lovšetove (Marija) veselo presenečen, v tretjem delu pa nje mili glas nikakor ni zadoščal. Da operetni tenor, ki poje danes „Dijaka prosjaka“, ne more jutri peti in pogoditi tona oratorija, bi pač moralo jasno biti. In če bi angeli v nebesih tako peli, kakor je pel sopranski angel, bi bila kmalu prazna. Nesigurnost zadnjih dveh solistov je bila prevelika in delu na škodo. Če se morata tako krepkemu sopranu g. F. pridejati še dva druga, da ne vrže celega kvarteta, potem

pevka gotovo ne sme nastopiti ob tako slovesnem trenutku, kakor je bil koncert prvega slovenskega oratorija, in to tem manj, ker so druge sopranistke na razpolago. K.

„Novi Akordi“, št. 6., so izšli brez priloge in imajo sledečo vsebino: Saša Šantel „Adagio“ za klavir, je čedna klavirska skladba, katere prednji del bo dobro učinkoval. P. H. Sattner objavlja čeden mezo-sopranski solo-spev „Peča“. Sattner ne uporablja nobenih izrednih sredstev, preprost je v harmoniji in vendar efekten. „Pečo“ najtopljeje priporočamo. Med ostalimi je lep basovski spev E. Adamiča, ki je s to skladbo stopil iz njemu tako priljubljene tona. Poleg teh veteranov so nastopili še trije mladi, in sicer zelo srečno. K.

RAZNOTEROSTI.

Discrimina rerum. I.) „Tudjina c“. Dr. Branko Drechsler, profesor in literarni kritik, je v „Strošmajerjevem Koledarju“ visoko dvignil Šimunovičevega „Tudjina c“ in Šimunoviča sploh.

A. G. Matoš, esēist, lirik, satirik itd., ga je v „Savremenuku“ istotoliko ponižal. In Wenzelides mu je v „Agram. Tagblattu“ sekundiral itd.

Matošu odgovarja „bo“ v Marjanovičevem „Jugu (Zvonu)“ tako-le:

Pokudi (pograj) li netko, koji nije A. G. M(atoš)u počudan, djelo, Matoš će i tražiti u djelu vrline, pohvali li tko takvo djelo, stradat će i nekrivi autor.... Matoš se je oborio u „Savremenuku“ (br. 1) na Šimunoviča takovim načinom, da ga valja osuditi baš zato, jer ima da pogodi Drechslera, a jednostranošću ubija Šimunoviča.*

Jaz sem v „Matici Slovenski“ in v „Slovanu“ priznal „Tudjincu“ veliko vrednost. Nato smo pa v „Lj. Zvonu“ čitali O. Zupančiča lirsko izjavo.

II.) „Le pa V i d a“. Oton Župančič je videl v njej „veliko mašo slovenske besede“, Moleta je razočarala, jaz sem našel v njej favstovstvo, prof. Fr. Kobal pa pravi Zupančiču: „Poldrugi milijon Slovencev je torej bedakov, ker se ne morejo s Teboj vnetati za besedoslovje „Lepe Vide“? Večina občinstva bi namreč o „Lepi Vidi“ ponovila te-le besede, ki jih je Zupančič napisal o „Tudjincu“:

„Kje, se prašam, naj iščem med nami ljudi, ki bi utegnili prebrati teh dolgih, predolgih 102 strani do konca? Par literatov bo prerezalo knjigo do srede, kak kritik se bo pretolkel do tretjine, povprečnemu Slovincu pa bo markirala na polici literaturo zaprašeno... Tako dolgočasne povesti že davno nisem imel pred seboj... Majava zgradba z neorganičnim mešanjem realitike in romantike.“

III.) „Bratski inat“. Prof. Pasarića se je drama dojmila „jako ugodno“ (Strošm. Kol.). V „Mladi Hrvatski“ pa piše „—h“: Jamačno se ne bi nitko pojagmio za „Bratski inat“ famoznoga g. Krstinića... Ma da piše drame za „pozornicu budućnosti“, one se ipak štampaju već sada, i ako ih baš nitka ni ne čita.*

A dr. Ivan Merhar pravi v „Ljub. Zvonu“ str. 111: „Bratski inat“ je umotvor velike vrednosti.*

Nekoliko statistike. I. Nekaka centralna knjižnica kraljevine Srbije je „Narodna Biblioteka“ v Belgradu, ki jo upravlja Akademija. Iz Izvestja te knjižnice, ki smatra Hrvate in Srbe za eno, je razvidno, da ima izmed srb.-hrvatske znanstvene književnosti največ čitateljev dr. Skerlić, ki se je čital tekom leta 235krat. V leposlovnih književnosti je zastopan Gundulić 5krat, Jakšić Djuro 40krat, Zmaj Jovan Jovanović 15krat, Kozarac 6krat, Kranjčević 6krat, Kumičić 6krat, Ljubiša 49krat, Mažuranić 9krat, Mata-

vulj 5krat, Njegoš Petar II. 43krat, Preradović 41krat, Radičević Branko 16krat, Čipiko 32krat, Šantić 12krat. — Izmed slovanskih leposlovnikov se je čital Gogolj 44krat, Gorkij 72krat, Dostojevski 187krat, Puškin 20krat, Tolstoj 322krat (in sicer „Vojna in mir“ 131krat), Turgenjev 41, Čehov 8krat. — Inorodni pisatelji pa so se čitali na pr. Bebel 28krat (Žena in socializem 27krat), Brandes 37krat, Nietzsche 35krat, Daudet 303krat, France Anatole 134krat, Viktor Hugo 254krat, Maupassant 65krat, Zola 120krat, izmed teh so v absolutni večini Francozi. — Izmed listov slovanskih se je čitala največkrat ruska „Njiva“, 12krat. Srbski listi: „Delo“ 485krat, Letopis Matice Srpske 276krat, Srbski Književni Glasnik 879krat — hrvatski „Vienac“ 28krat, „Savremenik“ 68krat, Matica Hrvatska 1krat (!) — Največ knjig se je čitalo novembra meseca (2612), in sicer 1852 srbohrvatskih, francoskih 441, nemških 182.

II. L. 1911. je imel zagrebški „Savremenik“ 56 poučnih spisov od 35 avtorjev, 22 povesti in novel od 20 avtorjev, 46 pesmi od 32 pesnikov in 97 člankov od 42 sotrudnikov v listku. Reprodukcijske umetnin, karikaturnih, vinjet itd. je bilo 74 od 33 umetnikov (pač izključno od Hrvatov Srbov). Sodelovalo je torej okoli 160 književnikov in umetnikov.

III. G. M. Tomaševac piše v „Brankovem Kolu“ (gl. tudi „Savremenik“ 1912. str. 73): „Literarna produkcija srbskega naroda je tako mala, da bi mogli imeti jedva dva dobro urejevana književna lista. A imamo v Srbiji: „Srpski književni Glasnik“, „Delo“ in „Novo Iskro“; v Vojvodini (Ogrska-Hrv.): „Letopis Matice Srpske“ in „Brankovo Kolo“, v Bosni: „Bosanska Vila“ in „Pregled“, v Črni gori „Dan“. Odtod je večina teh listov obsojena, da vegetira bodisi z materijalne strani, ker nima dovolj predplatnikov, bodisi z moralne strani, ker nima dobrih sotrudnikov. Koliko energije pa se neumno potrosi, to bi se videlo najbolje, ako bi se vsi ti listi združili v enega ali dva dobra lista. Mesto da ima vsak izmed njih po 1000, po 1500 naročnikov, bi dva imela vsak 4000 - 5000...“

IV. „Matica Hrvatska“ je svoje publikacije za I. 1911., ki jih je natisnila v nakladi 10.000, razprodala do nekoliko eksemplarjev. — Srpska knjiž. Zadruga je natisnila 11000 eksemplarjev (v 90 polah) in je do konca decembra 1911 razprodala 8000. Njen gospodarski odbor je imel vsak mesec sejo.

Slovanski „travnik“ na ogrskih tleh. Uvaženi slavist budimpeštanske univerze, prof. Oskar Asbóth, je v letošnjem letniku „Finnisch-ugrischer Forschungen“ (uredništvo v Helsingforsu, založništvo Otto Harrassowitz v Lipskem) priobčil razpravo o magjarski besedi „tanórok“, ki je madžar. izobrazencem dandanes komaj znana, ki pa živi v dialektih, zlasti ob Blatnem Jezeru in v somoški županiji, pa tudi na Erdeljskem, ter pomeni „ograjo“ ali „ograd“ = travnik. V starih listinah se glasi „tarónok“; pomen besede naravnost sili k identifikaciji z besedo „travnik“, a glasoslovje jo dopušča. Iz madž. jezika je beseda prešla v rumunščino in odtod v jezik nemških Sasov na Erdeljskem. Beseda, romajoča po ogrskih tleh, spada v skupino poljedelskih terminov,

ki jih je madž. jezik sprejel iz slovanščine: seno, kosa, grebilo, vila, stog itd. Asbóth je s tem ovgrel razlago Simonyija, ki je „tanórok“ izvajal iz „trnika“ (trn).

O † dr. Josipu Vošnjaku je priobčil članek naš sofijski rojak, prof. Anton Bezenšek v „Slavjanskem Glasu“, ki ga izdaje bolgarsko „Slavjanskoto Blagotvoritelno Družestvo“ (IX. zv. 6., str. 247—249).

Vijesti hrvatskega „Društva inženirjev in arhitektov“ v Zagrebu in „Društva inženirjev“ v Ljubljani, ki jim slovenski del ureja g. ing. Dragotin Gustinčič, so v svoji 3. številki prinesle Gustinčičevo razpravo „Agrarske operacije v Avstriji“ (konec), referat ing. Ign. Šege o zborovanju avstr. inženirjev in arhitektov na Dunaju ter razne slov. beležke.

Iz dobe Prešernove. Prešernu vrstnik in kongenijalen pesnik je bil K. H. Mácha, čigar romantično-mehki spev „Maj“ čitamo sedaj v Matičinih „Slovanskih Spominih in Jubilejih“. V čeških „Listih Filologičkih“ (1912, zv. 1.) je Hugo Siebenschein priobčil članek „Nekoliko besed o načinu, kako je Mácha pisal „Maja“. V Bürgerju ali v Körnerju ali v Heineju ni našel paralel k „Máju“; tem več paralel je pa v manjših pesnikih romantične šole, na pr. v Schulzejevem epu „Cecilija“, ki jo je Mácha dobro poznal (najbrž tudi Prešeren, ki ga je že njegov sodobnik Puff imenoval slovenskega Schulzeja) in ki na široko razpreda Goethejevo **polsimbolsko** konfesijo „Der Morgen kam“, samo da — in to je znak medlejše romantike — namesto solnca vzide Schulzeju luna.

Schulze: „Der Abend neigt sich, ein Abend im Mai,
den Liebenden wird es so wohl dabei.“

Mácha: „Bil pozen mrak je, prvi maj,
večerni maj, ljubezni čas.“

Nadalje se primerjajo poedina mesta Göckingove „Liebesgeschichte“, pesnik Sonnenberg, Winkler. Pravzor intermezza v „Maju“ je najbrž angleški, a najdejo se taki prizori tudi pri Logau, Güntherju, Burmanu, Schulzeju, Müllerju v epski celoti ali kot samostalne pesnitve. Pri Burmanu izkazujejo duhovi mrtvih novemu tovarišu najvišje spoštovanje za to, ker je umrl nepomirljen z Bogom. — Mácha je imel zapisnik, v katerega si je zapisoval verze, vznikle od inspiracije pri čitvu, v katerega je prepesnjeval ali prevajal cele partije, ki so mu ugajale. Odtod pa je prevzemal večje ali manjše dele v svoje pesmi, zlasti v „Maj“.

NAŠE SLIKE.

Ljuba Babić ml.: ilustracija pravljice „Div-konjič“ (str. 129. in 145.), umetniška priloga. O Ljubi Babiću in njegovih ilustracijah primerjaj Šantlov članek v tej številki „Slovana“. — **Mali Zvonar** (str. 136.). — **Planina Prenj: Črno polje** (str. 139.). — **Planina Čvrnsnica** (str. 141. in str. 149.). — **R. Frangeš: Jezus prijatelj otrok** (str. 153.).

Slikarja napisov in lakirarja,
dekoracijska, stavbena in po-
 hišvena pleskarja

Delavnica: Igriške ulice št. 8
 Telefon 154

BRATA EBERL
 LJUBLJANA

Tovarna oljnatih barv, laka in
firneža z električno gonilno
 silo

Trgovina in pisarna: Miklošič-
eve (Frančiškanske) ulice 6

Gričar & Mejač
Ljubljana

Prešernove (Slonove) ulice št. 9

priporočata svojo največjo
in najstarejšo trgovino z

**izgotovljenimi
oblekami**

za gospode in dečke, gospe
in deklice po najnižjih cenah

Predmeti, katerih ni v za-
logi, se izdelujejo po meri
točno in ceno na Dunaju.

Velika in moderna
zaloga oblek
za gospode, dečke, in otroke

A. KUNC

Ljubljana

Dvorni trg števil. 3
(na voglu Židovske ulice)

Strokovnjaška postrežba z
izbornimi izdelki, po nizkih
stalnih, na vsakem pred-
metu označenih cenah.

Naročila po meri točno in pri-
znano dobro.

Imam večjo zalogo

VOZOV

vseh vrst. Vozove izdelu-
jem po najnovejši dunaj-
ski in pariški modli; tudi
stare vozove jemljem v
račun po visoki ceni.

Franc Visjan

izdelovatelj vozov

Ljubljana, Kolodvorske ul. št. 25

Naslov za brzojavke: **Kmetska posojilnica Ljubljana.** :: Telefon št. 185. :: Žiro-konto pri avstro-ogrski banki. :: Račun pri avstr. pošt. hran. št. 828.406, pri ogr. pošt. hran. št. 19.864.

KMETSKA POSOJILNICA

Stanje hranil. vlog
dvajset
milijonov

Ljubljanske okolice

r. z. z. n. z. v Ljubljani — obrestuje hranilne vloge po

4¹/₂%

Rezervni zaklad
nad pol
milijona

brez odbitka rentnega davka, katerega plačuje posojilnica sama za svoje vložnike. Sprejema tudi vloge na tekoči račun s čekovnim prometom in jih obrestuje od dne vloge do dne dviga, na kar se opozarjajo zlasti trgovci in denarni zavodi po deželi.

Največja slovenska hranilnica!

Prometa koncem l. 1911
614.5 milijonov kron.

Stanje hranilnih vlog
❁ 42 milijonov kron ❁

Rezervni zaklad
❁ 1,300.000 kron. ❁

Mest. hranilnica ljubljanska

v Ljubljani, Prešernova ulica 3.

Sprejema vloge vsak delavnik. Sprejema tudi vložne knjižice drugih denarnih zavodov. Obrestuje po **4¹/₄%** brez odbitka. Za vloge jamči rezervni zaklad hranilnice in mestna občina ljubljanska z vsem svojim premoženjem in z vso davčno močjo. Poslovanje nadzoruje c. kr. deželna vlada. Izključena je vsaka špekulacija in izguba vloženega denarja. Posoja na zemljišča in poslopja proti 5% obrestim in najmanj ¹/₂% amortizacije. Za varčevanje ima vpeljane domače hranilnike. Posoja tudi na menice in vrednostne papirje.